RAGIP PAŞA
2463

علوم دينيه فلسفه

تناقض فقهى

فقهاى عظام حضراتى عندنده تناقض عد اولنان مسائلى، أثرك اصلى اولان برمأخذ معتبردن ترجمه ومترجم فاضلى طرفندن، طبقات مسائل فقهيه‌يى، روايات ظاهره‌يى، استحسانى، شهودك اختلافلرى حالنده فقهانك مانع صحت دعوى كورمه‌دكلرى شهاداته متعلق مباحثى، تواترك صورت حصولى كبى مسائل ومطالب شريفه‌يى علاوةً حاويدر. بناءً عليه حاكم ونائب افنديلر حضراتى ايله وكلاى دعوى، ارباب مصالحه وبالجمله مأمورين عدليه وشرعيه‌يه موجب استفاده بر أثردر.

اثر

اسماعيل حقى

رئيس محكمهٔ استيناف بيروت

صاحب وَ ناشرى: كتابجى آراكل

باب فتواپناهينك تصويب و تصديقى وَمعارف نظارت جليله‌سنك رخصتيله طبع اولنمشدر

استانبول

مطبعهٔ نشان بربريان - اسكى ضبطيه جاده‌سى نومرو ٦١

تناقض فقهی

فقهای عظام حضراتی عندنده تناقض عد اولنان مسائلی، اثرك اصلی اولان
بر مأخذ معتبردن ترجمهٔ ومترجم فاضلی طرفندن، طبقات مسائل فقهیه‌یی،
روایات ظاهره‌یی، استحسانی، شهودك اختلافلری حالنده فقهانك مانع صحت
دعوی كورمه‌دكلری شهاداته متعلق مباحثی، تواترك صورت حصولی كبی مسائل
ومطالب شریفه‌یی علاوةً حاویدر. بناء علیه حاكم ونائب افندیلر حضراتی ایله
وكلای دعوی وارباب مصالحه وبالجمله مأمورین عدلیه وشرعیه‌یه موجب استفاده
بر اثردر.

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAGIP PAŞA KÜTÜPLIĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2463

نومرو
٤٢٥

اسماعیل حقی

رئیس محكمهٔ بیروت

باب فتواپناهینك تصویب و تصدیقی ومعارف نظارت جلیله‌سنك
رخصتیله طبع اولنمشدر.

R. V
2831

استانبول

مطبعهٔ نشان بربان - اسكی ضبطیه جاده‌سی نومرو ٦١

١٣٠٨

﴿ اخطار ﴾

اجزای کلامی تفریق وَ طوراق محللریله درجه‌لرینی تعیین ایچون السنهٔ سائره‌ده مستعمل شو (،) (؛) (،) (.) درت اشارت لسان عثمانی ایچون دخی قبول اولنوب اکثر آثار جدیده‌ده استعمال ایدلدیگی معلومدر.

بونلره اکثریتله ویرگول، پوان‌ته ویرگول، دو پوآن، پوآن دینور. «ویرگول» ایله «دو پوآن» ك طوراق درجه‌لری پك جزئی یعنی برگوز آچوب قاپایه‌جق قدر در. «پوآن‌ته‌ویرکول»ك آزدها زیاده‌جه‌در. «پوآن» کیده بوندن زیاده‌در.

آنجق لسان عثمانیده اویله بر طوراق وَتفریق محلی دها واردرکه یا ویرگول ایله گچشدیرلمکده، یاخود بتون بتون اشارتسز براقلقده‌در. بو ایسه زیرده ایراد اولنان مثاللردن مستبان اوله‌جغی وجه ایله اوقویانك ذهنی تشویش، معنایی اخلال، طوراق حقنی قسماً وَیا کاملاً غائب ایتمك گبی محذورلردن خالی دگلدر. واقعا ارباب وقوف، اویولده عباره‌لرك سیاق وَسباقندن درحال معنایه انتقال ایده‌بیلیرلر لکن هر اوقویانلرك حالی بر دگلدر. بعضلر، درست اوقومق، طوراق محللرینی طانیمق ایچون یاردیمه محتاجدرلر.

احداث اولنان اشارت ایسه شو (؛)در. بونك اسمی ده «ویرگول پوآن» تسمیه ایدلمشدر.

مثال: انسان؛ کامل، فاضل، عاقل، منصف، خیرخواه اولمالیدر.

بومثالده «انسان» لفظی «مُسْنَدٌ اِلَیْه» وَ «مبتدا»در. «کامل»، «فاضل» وَسائر صفتلرده «مُسْنَدْ» وَ«خبر» درلر. بوراده مذکور اشارتك یرینه «ویرگول» قونلسه، هم «مسند الیه» ایله «مسند» بربرینه قارشمش اولور، هم‌ده طوراق حق قسماً غائب ایدلمش بولنور. اشارتسز گچلسه، اوحالده «کامل» لفظی، «انسان» لفظنك صفتی ظن اولنه‌رق «انسان کامل» اوقونمق وَبناءً علیه «کامل انسان» آکلاشلق احتمالی واردر.

«خلقت عالم نه‌در؟» سؤالنك جوابی اولان شو آتیده‌کی مثالده دخی مذکور اشارتك نه‌درجه لزومی اولدیغی گوریله‌جکدر.

جناب حقك؛ یری گوگی، انسانلری، حیوانلری، اوتلری، آغاجلری الحاصل عالمده گوریلن وَگوریله‌مه‌ین سائر شیلری یوقدن وار ایتمه‌سیدر.

بوراده جملهٔ اصلیه‌نك برقسمی اولان «جناب حقك» اوگنه ویرگول اشارتی قونلسه متممات جمله‌دن بری بولنان «یری» لفیله سائر متممات آره‌سنده‌کی ارتباط بوزولدقدن وَجملهٔ اصلیه‌یه قارشدقدن باشقه طوراق درجه‌سی‌ده حقیله ادا ایدلمش اولماز. اشارتسز براقلسه، او حالده ده «جناب حقك یری» دیه اوقونه‌جغندن طوراق حتی کاملاً غائب اوله‌جغی شویله طورسون ذهنی تشویش وَمعنایی اخلال ایدر.

بسم الله الرحمن الرحیم

کنه صفاتنده عقول والباب متحیر واسمای حسناسی کافهٔ اَلْسُنْده لسان تمجید وتفخیم ایله دائر بولنان قدیم لم یزل حضرتلرینك ساحهٔ درکاه جلال وعظمتنه حمد وسپاس متوالی الصدور رفع واعلا، ومهبط اسرار رحمانیه طور تجلیات الهیه اولان حبیب جناب خدانك جواهر زواهر صلوات وتسلیمات روضهٔ مطهره‌لرینه ونجوم آسمان هدایت بولنان آل واصحاب کرامنك مراقد منوره‌لرینه ترضیات وتحیات نثار واهدا اولندقدن صکره امام انام قبله‌گاه امم واقوام ملجأ علماء واتقیا مددرس عامهٔ فقرا وضعفا مروج قواعد شریعت حامیٔ حوزهٔ دین وسلطنت خادم الحرمین الشریفین سلطان البرین و خاقان البحرین السلطان ابن السلطان السلطان الغازی ﴿عبدالحمیدخان ثانی﴾ افندمز حضرتلرینك بالعز والاقبال نیجه دهور واعصار شوکت افزای سریر خلافت بیورملری دعاسی زیب دیباجهٔ عبودیت و شو صورتله عرض مقصده شروع ومبادرت ایدیلیر:

دیباجه

مناقضهٔ فقهی حقنده ترددی ازاله‌یه خدمت ایدر بر ایضاح اکمله تصادف ایده‌مدیکمدن فکرم پك مضطرب ایدی. انی تعدیل ایده‌جك بر مرجع حل، کندیمجه مسدود کورلدکده زوال اضطراب خاطره بیله کلمیور ایدی.

ایشته بو حال نومیدی، نامحدود اعماقه طوغری کیتمکده ایدی که بردن بره دمشقده بر برق ارشاد لمعان ایلدی؛ شام مفتیسی سابق مرحوم حمزاوی محمود افندینك – تغمده الله بغفرانه – «التفاوضة فی المناقضة» اسمیله بو بابده تألیفنه خامه ران فضل و کمال اولوب حافظه‌مه شکرانه مخلد یادکار براقان بر ذات طرفندن، مرحومك مدوّنه اولدقلری فنونده و مباحثده هر بری جهانه قیمت تعبیرینه سزا دیکر آثاریله برلکده اوراده، کوندرلمش اولان رسالهٔ حقائق اساله ناکهانی دست مسار عاجزانه‌یه واصل اولدی.

مندرجات مهمه‌سنه جمله‌جه انظار حیرتك شبهه‌سز معطوف اولدیغی بو اثر روح پرورك مطالعه‌سنه متهالکانه صارلدم. و بلکه مظهر تقدیر اولان خدمات عمومیه صره‌سنه کچه‌بیلیر امنیه‌سیله ترجمه‌سنی متحتم ذمت بیلدم.

تعریف و ایضاحی علت غائیهٔ تألیف اولان «مناقضهٔ فقهی» اسمیله ترجمه‌نك توضیحی وعند الفقها طبقات مسائل قاچدر؟ ظاهر الروایه هانکی روایتلردر؟ کتب فقهیه‌ده اصل ایله هانکی کتاب مراد اولنیر؟ استحسانه نه اطلاق ایدیلیر؟ شاهدلرك اختلافلری حالنده فقهانك مانع صحت دعوی کوردکلری شهادات هانکی مسئله‌لرده‌در؟ تواتر نصل حاصل اولور؟ کبی بعض مباحث شریفه و مطالب نفیسه‌نك مأخذلری کوسترلمك و ذره‌نك هواشی اولدقلرینه اشارت ایچون علی العاده ارقام متقابله وضع اولنه‌رق تعلیقات صورتیله آخر ترجمه‌یه علاوه‌لرینی مناسب کوردم. وبالله التوفیق

رمضان المبارك ١٣٠٧ — اعجز العباد

انقره — اسماعیل حقی

تناقضهٔ فقهی

دعاویده تناقضه دار زمانه‌ده سؤال اولقدر تکثر ایتدی که حتی تناقضك وجود وعدمنه واقف اولانلر پك آز بولندی. بونك سببی مشایخمز [۱] — رحمهم الله تعالی — ایچنده تناقضك تعریف وتوصیفنه تعرض ایدنلرك قلتی بلکه اکثریسنك تعریف تناقضه توجیه وجههٔ بیان ایتمیوب فروعك ذکریله اکتفا ایتملریدر. بو حال متداعیاندن هر برینك حقیقت تناقض نه اولدیغنی بیلمکسزین برطور نابینانه‌ده مشوار وذهابلرینه بادی اولدیغی کبی مصنفین کرامك تعریف تناقضه تعرض ایتماملری‌ده تشوش افکاره ودائرهٔ اعتدال وقراردن خروجه باعث اولدی. بونك ایچون «التفاوض فی التناقض» تسمیه ایلدیکم مختصر برمقاله ایله بوستارك کشفنی آرزو ایتدم؛ تاکه قضا ویا فتوایه کرفتار اولان ذوات، حوادث ووقوعاتده منقوله موافق جوابِ اعطاسنه کسب اقتدار ایتمك اوزره آندن استعانه ایلسون. بناء علیه لطف حقه توسل ایدرك دیرم که:

تناقض، یا لغوی، یا اصولی، یا منطقی، یا فقهی‌در. تناقض لغوی، صانکه هر بری دیکرینی بوزویورمش کبی ایکی سوزك تدافعیدر. بر

کیمسه‌نك سویلدیکی سوزك بعض جهتی، دیکر جهتنك ابطالنی اقتضا ایلدکده «سوزنده تناقض وار» دینایر. — کذا ذکره فی المصباح المنیر.

تناقض اصولی، هرهانکیسنك صدقی فرض اولنسه دیکرینك کذبی وهانکیسنك کذبی فرض ایدلسه دیکرینك صدقی لازم کلیر صورتده ایکی قضیه‌نك اختلافلریدر. ایکی مفرد آره‌سنده یاخود برمفرد ایله برقضیه آره‌سنده‌کی اختلاف تعریفدن خارج قالدی؛ چونکه آنلر آره‌سنده تناقض تحقق ایتمز. — کذا فی فصول البدائع.

تناقض منطقی، شمسیه‌ده محرر اولدیغی اوزره بریسنك صادق ودیکرینك کاذب اولمسنی لذاته اقتضا ایدر صورتده ایکی قضیه‌نك ایجاب وسلب ایله اختلافلریدر. اکر قضیه شخصیه یا مهمله اولورسه آنلرك تناقضی، ایجاب وسلبدن عبارت اولان کیفیتی تبدیل یعنی قضیه موجبه ایسه سالبه‌یه، سالبه ایسه موجبه‌یه تحویل ایله حاصل اولور «انسان حیواندر — انسان حیوان دکلدر» کبی. اکر قضیه ادات سورك تقدمیله محصوره ایسه تناقضی، ادات سورك نقیضنی ذکر ایتمکله اولور. ادات سور درت قسمدر:

سور ایجاب کلی «هر انسان حیواندر» کبی.

سور ایجاب جزئی «بعض حیوان انساندر» کبی.

سور سلب کلی «هیچ برانسان طاش دکلدر» کبی.

سور سلب جزئی «بعض انسان طاش دکلدر» کبی.

ایمدی قضیهٔ محصوره درتدر:

موجبهٔ کلیه «هرانسان حیواندر» کبی‌که نقیضی سالبهٔ جزئیه‌در.
«بعض انسان حیوان دکلدر» کبی. سالبهٔ کلیه
«هیچ برانسان طاش دکلدر» کبی‌که نقیضی موجبهٔ جزئیه‌در.
«بعض انسان طاشدر» کبی. — کذا فی الکلیات.

لکن صاحب کلیاتك بو بیانی، اخضری‌نك اختیاری وجهله، مهمله‌نك نقیضی کندی کبی مهمله اولمسنه مبتنی‌در؛ فقط اخضری‌دن ماعداسی نزدنده مهمله جزئیه قوه‌سنده‌در. کذا ذکره الباجوری فی حاشیة السلم.

تناقض فقهی، که بوراده مقصود بودر آنك تعریفنه تعرض ایدن پك آزدر. لکن بحرك استحقاق بابنده بویله ذکر اولنمشدر: «ظاهر اولان، فقها تناقض ایله تناقض لغوی‌یی مراد ایتدیلر» (در)ده مسطور اولانده بوکا قریبدر. بعضیلر دیدی‌که: تناقض فقهیدن مراد، مدعینك دعواسی بعد الاقرار انکاری متضمن اولمقدر. مجله‌ده تناقض، مدعیدن دعواسنه مناقض برسوزك سبق ایلمسیدر دیه تعریف اولنمشدر. مجله‌نك تعریفنده دور [۲] اولمقله برابر بو تعریفاتك هیچ بریسی نه افرادینی جامع نه اغیارینی مانعدر؛ چونکه ابتدار وسکوت کبی کلام اولمیان حالات تعریفات مزبوره خارجنده قالدقلری کبی، امثلهٔ آتیه‌دن آکلایه‌جغك وجهله، متکلمك کندی علیهنه تناقضی عند الفقها دعوانك صحتنه مانع تناقضدن معدود دکل ایکن او تعریفلرده داخل بولنمش اولیور. ایمدی اولی

اولان، تناقض فقهايه كوره صريح ياخود ضمنى ايكى سوزك شخص آخر عليهنه تدافعيدر ديه تعريف اولنمليدر؛ تاكه تعريف جامع ومانع اولسون.

تناقض لغوى ايله منطقى آره‌سنده‌كى نسبت عموم وخصوص مطلق ايله‌در؛ تناقض منطقينك هر صادق وشامل اولديغنه تناقض لغوى صادق وشامل اولور، عكسى جارى دكلدر.

دعوايه مانع تناقض فقهى ايله ديكر تناقضات آره‌سنده‌كى نسبت عموم وخصوص من وجه ايله‌در: بر كيمسه يدآخرده اولان بر شى ايچون «بو شى ملكم دكلدر» ديدكدن صكره «بوشى ملكمدر» ديسه بوسوزنده تناقض فقهى ايله غيرفقهى تصادق ايدر؛ چونكه بوسوز كافه‌سنه كوره تناقضدر. بر كيمسه اعيان تركه‌دن برشيئك قسمتنه ابتدار ايتدكدن صكره او شيئك كنديسنه مختص اولديغى دعوى ايتسه بوكا يالكز تناقض فقهى صادق اولور واو كيمسه‌نك فعلى ايله قولى آره‌سنده تناقض بولنديغى جهتله دعواسى مسموع اولماز. بومقوله احوالده لازم سلب ايدلمش اوليور. سلب اللازم ايسه عن‌قريب ذكر اولنه‌جغى وجهله عندالفقها تناقضدن معدوددر. ديكر كمسه‌نك حقى تعلق ايتمديكى حالده بر كيمسه‌نك كندى عليهنه مناقضه‌سنه، تناقض لغوى اصولى و منطقى صادق اولورده تناقض فقهى صادق اولماز: نته‌كيم بر كيمسه بر ميتك تركه‌سنى ادعا ايدركن «بندن بشقه ميتك وارثى يوقدر» ديدكدن صكره وارث آخر بولنديغنى اقرار ايتسه بو

ادعاسى قبول اولينير؛ چونكه واقعا بوادعا واقرار سائر بالجمله ارباب علوم نظرنده تناقضدر؛ لكن فقهاء عظام حضراتى، تناقض فقهينك تحققنده آتيده ذكر اولنه‌جغى وجهله غيرك حقنه تجاوزى شرط اتخاذ بيورمش اولملرينه، مسئلهٔ مزبوره‌ده ايسه غيرك حقى ضايع وباطل اولمديغنه بناء اقرار لاحق ايله دعواى سابقه آره‌سنده تناقض فقهى يوقدر.

تناقض لغوى ايله اصولى آره‌سنده‌كى نسبت عموم وخصوص مطلق ايله‌در؛ تناقض اصولينك هر صادق اولديغنه لغوى صادق اولور، عكسى جارى دكل؛ چونكه «قالق»، قالقمه» كبى مركبات انشائيه‌يه «زيدك كوله‌سى»، «دكل زيدك كوله‌سى» كبى مركبات اضافيه‌يه «زيد — دكل زيد» كبى مفرداته تناقض لغوى صادق اولوب تناقض اصولى صادق دكلدر؛ مع مافيه لغوينك مفرداته صدقنده اختلاف واردر. كذا ذكر فى حاشية السلم للبا جورى

تناقض اصولى ايله منطقى آره‌سنده‌كى نسبت عموم مطلق ايله‌در؛ تناقض منطقى‌نك هر صادق اولديغنه اصولى صادقدر، عكسى جارى دكل؛ چونكه ايكى قضيهٔ موجبه آره‌سنده تناقض اصولى تحقق ايدرده تناقض منطقى بولنماز.

بوندن آكلاشلدى‌كه تناقض لغوى ايكى كلام آره‌سنده، اصولى ومنطقى ايكى قضيه آره‌سنده تحقق ايدر؛ شوقدركه تناقض اصوليده سلب وايجاب شرط دكلدر. ينه آكلاشلدى كه تناقض فقهى،

(بحر)ده مذکور اولدیغی اوزره، برکیمسه برعقارك وقف اولدیغی ادعا ایتدکدن صکره ملك اولدیغی ادعا ایتمسی کبی بعضاً ایکی کلام آره‌سنده، اکثر کتبده مسطور اولدیغی اوزره، برکیمسه پدری مثلا برعقاری صاتدیغی وقتده سکوت ایدوب ده صکره او عقار کندی ملکی اولدیغی ادعا ایتمسی کبی بعضاً کلام وسکوت آره‌سنده، (خانیه)ده ذکر اولندیغی اوزره، برکیمسه ترکه‌ده برشیئك قسمتنه ابتدار ایتدکدن صکره اوشی خاصةً کندیسنك اولدیغی ادعا ایتمسی کبی بعضاً فعل وکلام آره‌سنده، (بحر)ده مذکور اولدیغی اوزره، برکیمسه امه‌نك نکاحنی طلب ایتدکدن صکره ملکیتنی ادعا ایتمسی کبی بعضاً ایکی ایجاب آره‌سنده، ینه (بحر)ده مسطور اولدیغی اوزره برکیمسه شرا ایله یاخود ارث ایله مقید اوله‌رق برشی ادعا ایتدکدن صکره آنی صورت مطلقه‌ده ادعا ایتمسی کبی بعضاً مطلق ومقید آره‌سنده تحقق ایدر.

کذلك برکیمسه برشیئه ابتدار ایتدکدن صکره او ابتدار ایتدیکی شیئه شرعاً لازم کلن بر خصوصی نفی ایدر بر ادعاده بولنسه اوراده‌ده تناقض فقهی انفراد ایدر؛ چونکه (فصول)ده محرر اولدیغی اوزره بومقوله احوالی اصولیون تناقض عد ایتمامشلر. لکن فقها تناقضدن عد ایتمش و«سلب اللازم» اسمیله توسیم ایتمشلردر. (بو مقامده لازم ایله مراد لازم شرعیدر، ایستر لازم ذهنی اولسون ایستر اولمسون؛ آنك ایچون «شرعاً» ایله تقیید ایدلدی.): مثلا

برکیمسه بربیعك ثمننه کفالته ابتدار ایتدکدن صکره دونوب ده او بیعك فسادینی ادعا ایتمسی کبی که کفالته اقدام وابتداری بیعك شرعاً صحتنی مستلزم ایکن صکره بیعك فسادینی ادعا ایلمسی اولازمه منافی ومناقضدر. برکیمسه بر مبلغه کفیل اولدقدن صکره اومبلغك قمار یاخود ثمن خمر یاخود بونلر کبی غیر واجب بر مبلغ اولدیغنی ادعا ایلسه اوده مثال اوّله مماثلدر؛ چونکه او کیمسه‌نك کفالته ابتداری مکفول بهك صحت ووجوبنی شرعاً مستلزم ایکن صکره عدم صحت ووجوبنی ادعا ایلمسی، اولجه ابتدار ایلدیکی شیئك لازمنه منافی ومناقضدر. بناءً علیه انقروه‌یده وغیریده مصرح اولدیغی وجهله او کیمسه‌نك بو ادعاسی قبول اولنماز، نته‌کیم صور سالفه‌نك هیچ برایسنده دعوی قبول اولنمدیغی کبی.

تناقض فقهی‌نك اسباب انفرادندن بری ده قول لاحقك مناقض اولدیغی قول اوّل زماننده خصم منازعك حضوری شرط اولمسیدر: چونکه قائلك قول سابقی مواجههٔ خصم منازعده اولمازسه عند الفقها اوراده تناقض یوقدر: مثلا ذی الید [٣] یدنده اولان برشی ایچون «بوبنم دکلدر» دیدیکی وقتده اوراده برمنازع بولنمسه آنك بونفیی صحیح دکلدر؛ بناءً علیه صکره اوشیده ذی الیده قارشی بر منازع ظهور ایلدکده ذی الید اوشیئك ملکیتنی ادعا ایلسه، چونکه «اوشی بنم دکلدر» دیه سبق ایدن سوزی مواجههٔ خصمده جریان ایتمامش اولدیغی جهتله ادعای لاحقه مانع اولمیه‌جغندن، بو دعواسی مسموع

اولوب بینه‌سی قبول ایدیلیر. کذا فی الجامع الصغیر من القضاء

ذی الید کندیسنه قارشی برمنازع بولنمدیغی وقتده «بوشی ملکم دکلدر»، یاخود «بنم آنده حقم یوقدر»، یاخود «او شیده بنم حقم مسلوبدر»، یاخود «اوشی بنم دکلدی» یاخود بوکبی برشی دیسه‌ده صکره منازع ظهورنده اوشی کندیسنك اولدیغنی ادعا ایلسه بوده مثال اول کیدرکه ذی الیدك اشبو مناقض اولان سوزی ادعاسنك صحته مانع اولماز، چونکه تناقض آنجق برکیمسه‌نك حقنك ابطالنی متضمن اولدیغی وقتده صحت دعوایه مانعدر. حالبوکه او کیمسه‌نك «بو شی بنم دکلدر» دیمسی ویاخود ذکر ایلدیکمز اشباهندن برشی سویلمش اولمسی مجهولی اقرار اولمسنه، مجهولی اقرار ایسه باطل بولندیغنه بناءً هیچ برکمسنه ایچون برحق اثبات ایتمدی (که حتی ادعای لاحقی حق متبنی ابطال ایتمش اولسونده صحت دعوایه مانع بولنسون) فقط ذی الید بو الفاظی یاخود بعضیسنی سویلدیکی زمانده، اوشیئك مالکی اولدیغنی ادعا ایدر کندیسنك برمنازعی بولنیر ایسه، (جامع)ك روایتنه کوره، ذی الید بو سوزیله اوشی منازعك ملکی اولدیغنی اقرار ایتمش اولور. (اصل)ك [٤] کتاب الدعوی‌سنده‌کی مسطور روایتنه کوره ذی الیدك بو سوزی منازع ایچون اقرار اولماز؛ لکن قاضی «بوشی مدعینك ملکی میدر» دیه صورار، اکر ذی الید اوشی مدعینك ملکی اولدیغنی اقرار ایدرسه آنی مدعی‌یه تسلیم ایتمسنی ذی الیده، واکر انکار ایدرسه آنك علیهنه بینه اقامه ایتمسنی مدعی‌یه امر ایدر. کذا فی الانقروی

قبل النزاع اولان اقرارك تناقض عد اولنمامسی صورت مطلقه‌ده دکل، مقرك ذی الید اولمسیله مقیددر؛ اما مقر ذی الید اولمدیغی حالده زیدك ضبط وتصرفنده بولنان برشی ایچون «بنم دکلدر» دیه اقرار ایتدکدن صکره اوشی کندیسنك اولدیغنی ادعا ایله اقامهٔ بینه ایتمك ایستسه بو ادعاسی مناقض اولدیغندن وقت اقرارنده منازعی اولمسه بیله نه دعواسی مسموع اولور نه بینه‌سی قبول ایدیلیر. شو ایکی مسئله آره‌سنده فرق ظاهردر: زیرا اولکی مسئله‌ده، یدك ملکه مداخله‌سی ثابت اولمغله ملکی ید متصرفه‌یه اثبات نفیدن اقوادر. بناء علی هذا مقر ذی الیدك قبل النزاع اقراری، ادعای لاحقنك صحتنه مانع دکلدر. اما ذی الید اولمیان کیمسه «فلانك یدنده اولان شی بنم دکلدر» دیدکدن صکره اوشی کندیسنك اولدیغنه اقامهٔ بینه ایتمك ایستسه چونکه آنك بوادعاسی قول سابقنه مناقض اولوب تناقضی صارف اوله‌جق ید ایسه مفقود اولمغله نه دعواسی مسموع ونه بینه‌سی قبول اولنیر [٥] کذا فی الانقروی

مدعی ادعاسنده تناقض ایلدکده دعواسی بالکلیه باطل اولماز؛ آنجق مناقض اولان ایکنجی سوزی باطل اولور: مثلا برکیمسه دیکر کمسنه‌دن یوز غروش ادعا ایتدکدن صکره دونوب ده آندن ایکی یوز غروش ادعا ایتسه ایکی یوز غروش حقنده‌کی ادعاسی باطل اولورده او کیمسه‌دن یوز غروش حقنده‌کی ادعاسی ایچون بینه طلب اولنیر. — کذا ذکره المولی ابو السعود فی فتاوایه من الدعوی

بومقامده سزاوار تنبه بعض شیلر واردر ؛

بریسی:

تعریفده واقع ایکی سوزك تدافعی ایله فقهانك مرادلری او تدافع، نفی واثبات، اطلاق وتقیید، کلیت وبعضیت، لازمیت وملزومیت یاخود صراحت وتضمّن طریقیله اولمقدن اعمدر.

دیکری:

ایکی متدافع سوزك حضور حاکمده اولمسی شرطمیدر دکلمیدر؟ بعض مشایخ بونی شرط اتخاذ ایتدی. صاحب (نهر) دیدی‌که: بنجه اوجه اولان بودر. لکن برادری، (بحر)نده آکا مخالفت ایتدی. کذا فی حاشیة المسکین لابی السعود. بعض مشایخ آنی شرط قیلمدی، راجح اولان‌ده بودر. — کذا فی الانقروی عن البزازی

دیکر بری:

متکلمك کندی علیهنه تناقضی، دعوانك صحتنه مانع اولماز؛ مانع صحت اولان تناقض، آنجق دیکرك علیهنه اولان تناقضدر. مثلا: برکیمسه بر ارث ادعا ایدرکن «متوفانك بندن بشقه وارثی یوقدر» دیدکدن صکره کندیسیله برابر وارث آخر اولدیغنی اقرار ایتسه بواقراری صحیحدر؛ چونکه اوّلا مالك کافه‌سی کندیسنك اولدیغنی ادعا ایدوب صکره‌ده مالك بعضیسنی ادعا ایله کندی علیهنه تناقض ایتمش اولدیغندن دعواسنك صحتنه ضرر ویرمز. — کذا فی الانقروی

فقط شوراسی خاطرکده اولسون‌که متکلمك کندی علیهنه واقع اولان تناقضنك صحت دعوایه مانع اولمامسی، متکلمك کندی علیهنه اولان اقراری حق الغیرك ابطالنی متضمن اولمامقله مقیددر. اکر متضمن اولورسه مانع صحتدر. مثلا: برکیمسه دیکر کمسنه‌نك امری اولمقسزین آنك خانه‌سنی صاتدقدن صکره غصبی اقرار ایدوب مشتری‌ده انکار ایتسه بواقراری نه صحیحدر نه‌ده مشتری‌یه سرایت ایدر؛ زیرا اقرار حجت قاصره‌در. — کذا فی اکثر الکتب

معلومك اولسون‌که فقها، حریت، نسب، طلاق، وصایت، وَلایت، تولیت وقف کبی مواضع خفاده تناقضی خوش کوردیلر.

حریتك مثالی: برامه برکیمسه ایچون رقی اقرار ایدوب‌ده مقرله آنی صاتدقدن صکره معتقه یاخود حریة الاصل اولدیغنی ادعا ایتمسی کبی‌که دعواسی مسموع اولوب بینه‌سی استحساناً [٦] قبول اولینیر.

نسبك مثالی: برکیمسه یانده تولد ایتمش برکوله‌سنی دیکرکمسنه‌یه صاتوب‌ده مشتری دخی آنی شخص آخره صاتدقدن صکره بایع اوّل اول کوله کندی اوغلی اولدیغنی ادعا ایتمسی کبی‌که بو دعواسی مسموع اولور. شوقدرکه نسبده، تناقضك معفو اولمسی (خوش کورلمسی) اصول وفروعه مخصوصدر [٧]. برکیمسه زوجه‌سی ایچون «بو بنم سوت همشیره‌مدر» دیسه‌ده صکره بوسوزندن رجوع ایلسه اوده تصویر سالف کبیدرکه رضاع، احوال خفیه‌دن اولمغله اوکیمسه تصدیق اولینیر. — کذا فی الدر .

طلاقك مثـالى: بر خاتون زوجندن اختلاع ايلدكدن صكره زوجى كنديسـنى قبل الخلع [٨] طلاق ثلاثه ايله تطليق ايلمش اولمسـنه بينه اقامه ايتمسى كبى كه بينه‌سى قبول اولنوب بدل خلعى استرداد ايدر.

وصايتك مثالى: بر وصى، حسب الوصايه بر شى صـاتدقدن صكره او شيئى غبن فاحش [٩] ايله صاتمش اولديغنى ادعا ايتمسى كبى‌كه بودعواسى مسموع اولور. بيعه ابتدارى دعواسنه مانع دكلدر.

ولايتك مثـالى: بر بابا صغير اوغلنك مالنى صاتدقدن صكره ادعاى غبن ايلمسى كبى كه بو ادعاسى مسموعدر.

توليت فى الوقفك مثالى: متولئ وقف، غلهٔ وقفى ايجار ايلدكدن صكره آنى غبن فاحش ايله ايجار ايتمش اولديغنى ادعا ايتمسى كبى‌كه بو دعواسى مسموع اولور. برشيئى بيع ايتدكدن صكره فساد بيعى ادعا ايدن هربايعك‌ده دعواسى مسموعدر. لكن شوراسى واركه علة الخفا، بو مسئله‌لرك بعضيسنده ظاهر اوليور، دوشون! بورايه قدر انقره‌وى ايله ابو السعودك اشباه حاشيه‌سندن مأخوذدر. حموى‌نك اشباه حاشيه‌سنك كتاب القضاء والشهـادات والدعوى‌سنده ذكر اولنـان بودر: «فقها بر چوق مسـائلده تناقضى معفو طوتديلر» مسـائل مزبوره‌دن بريسى، اقرار بالرضاع مسئله‌سيدر، ايمدى بر كيمسـه «شوخاتون بنم رضيعه‌مدر» ديدكدن صكره خطاسنى اعتراف ايلسـه ادعاى خطاده او كيمسه تصـديق اولينير وصكره او خاتونى

تزوج ده ايده بيلير؛ فقط بو تصديق او كيمسه اقرارنده ثبات كوسترمامش اولمسـيله مشروطدر. [١٠] ديكرى: ورثه‌نك زوجه‌يى زوجيتده تصديق ايدوب ده حصهٔ ارثيه‌سنى كنديسنه ويردكدن صكره مورثلرى آنى حال حياتنده تطليق ايتمش ايدى ديه ميراثك استردادينى ادعا ايتملريدر. ديكرى: مكاتب [١١] بدل كتابتى تأديه ايتدكدن صكره قبل الكتابه عتقى ادعا ايتمسيدر. ديكرى: بركوله بر كيمسـه ايچون رقى ادعا ايلدكدن صكره عتقى ادعا ايلمسيدر. ديكرى: بر كيمسـه بر خانه‌يى استيجار ايلدكدن صكره اوخانه كنديسنه پدرندن ارثاً انتقال ايلدى ديه موجره قارشى آنك ملكيتنى ادعا ايتمسـيدر. ديكرى: بر كيمسه‌نك زوجه‌سى وفات ايدوب ده او زوجه‌نك برادرى زوج ايله ميراثى بولشدكدن صكره «زوجى آنى تطليق ايتمش ايدى» ديه ادعا ايلمسـيدر. ديكرى: بر خاتون زوجندن اختلاع ايتـدكدن صكره كنديسـنى قوجه‌سى مقـدما طلاق باين ايله تطليق ايلمش اولديغنى ادعا ايتمسيدر. ديكرى: بر كيمسه بر جراب [١٢] درونده دوُرولمش بر ثوبى صـاتون آلدقدن صكره او ثوبى آچوب ده «بو بنم متاعمدر» ديمسـيدركه دعواسى مسموع اولوب بنيه‌سى قبول اولينير. ايشـته تناقض موجود اولمغله برابر على الاطلاق بو صورتلرك كافه‌سنده، راجح مفتى به‌ه كوره، دعوى مسموعدر.»

وفى الاصل: ومنهاما اذا استأجر ثوبا مطـويا فى جراب الخ

صحت دعوايه مانع تناقضـلردن بريسى‌ده بر كيمسـه زيددن بر شى ياخود بر مال ادعا ايدوب‌ده آنك اوزرينـه تحليف دخى

ایتـدکدن صکره، زیددن دعواسی «ظنه، یاخود غلطه مبنی ایدی»
دیه اوشیئی یاخود اومالی عمرودن ادعا ائلسیدرکه بودعواسی قبول
اولنماز؛ زیرا برحق ایکی کشیدن استیفا اولنه‌میه‌جغی کبی جهت
واحده‌دن طولایی برحق ایله ایکی کشی‌یه خصومت‌ده توجه ایتمز.
کذا فی البزازیة

شهادتك دعوایه عدم موافقتی‌ده تناقضدن معدوددر. توافق
ایله مراد، مطابقت یاخود مشهود بهك مدعا بهدن اقل اولمسیدر.
اکر مشهود به مدعا بهدن اکثر اولورسه دعوی ایله شهادت آره‌سنده
موافقت بولنمامش اولور. لکن دعوی ایله شهادت آره‌سنده معناً
موافقت شرطدر؛ یوقسه لفظاً ومعناً موافقت شرط دکلدر، نته‌کیم
ایکی شاهد آره‌سنده مشروط اولان موافقت‌ده بویله‌در. برکیمسه
غصب ویا قتل ادعا ایتسه‌ده شاهدان مدعا علیهك مدعا بهی اقرار
ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول ایدیلیر. اکر بریسی غصبه
ویا قتله، دیکری مدعا بهی اقراره شهادت ایتسه‌لر قبول ایدلمز. —
کذا فی البحر

تنبیه

بوشرط یعنی شهادتك دعوایه موافقتی سبق دعوی مشروط اولان
مسائله منحصردر.

دعوانك مشروط اولمدیغی یرده عدم توافق ضرر ویرمز؛ نته‌کیم:
برخاتون طلاق ادعا ایلسه‌ده ایکی شاهد خلعه شهادت ایتسه‌لر
قبول اولنیر. کذلك برامه عتق ادعا ایلسه‌ده شاهدان آنك حریة۔
الاصل اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر قبول ایدیلیر. امام اعظمه کوره
«ایکی شاهد آراسنده لفظاً ومعناً توافق شرطدر.» دیملرندن فقهانك
مقصدلری لفظ ومعنانك وضعاً متحد اولمسندن یاخود بری مثلا:
هبه‌یه، آخری، عطیه‌یه شهادت ایتمك کبی. شاهدلرك لفظ مرادف
آتیان ایتملرندن عبارتدرکه بویولده شهادت، بلا خلاف مقبولدر.
— کافی العنایة

سکا خفی قالمسونکه ایکی شهادت آره‌سنده صورت محرره‌ده
توافق بولنمدقجه لازم واحدده اشتراك ایتمش اولسه‌لر بیله ینه قبول
اولنماز. نته‌کیم: برخاتونك آتیان ایلدیکی شاهداندن بریسی زیدك
آکا: «سن بوش‌سین» دیدیکنه، دیکری: زیدك آکا: «سن بری‌سین»
دیدیکنه شهادت ایتسه‌لر بوشهادتلری قبول اولنماز؛ چونکه بوایکی
لفظ، کرچه لازم واحد اولان بینونتده اشتراك ایدیورلر. لکن
لغتجه معنالری مختلف اولدیغندن لفظاً ومعناً یکدیکرینه مباینـدر.

شاهداندن بری: بیکه، دیکری: ایکی بیکه شهادت ایتسه‌لر مدعی
زیاده‌یی دعوی ایتسون ایتمسون امام اعظمه کوره اشبو شاهدلرك
شهادتلری قبول اولنماز. امامینه کوره اکر مدعی ایکی بیکی ادعا
ایتمش ایسه قبول اولنیر.

شاهداندن بری: یوزه، دیکری: ایکی یوزه یاخود بری: طلقه‌یه،

دیکری: طاقتانه شهادت ایتسه‌لر اوده بویله‌درکه عندالامام بوشهادت اصلا مقبول دکل. عندالامامین ادعا اکثره ایسه مقبولدر. شاهداندن بری: الفه، دیکری الف وخمسمائه‌یه [١٣] شهادت ایدوب ده مدعی دخی اکثری ادعا ایتمش بولنیرسه الف حقنده شهادت بالاتفاق قبول اولنیر؛ چونکه شاهدانك ایکیسی ده الفده لفظاً ومعناً متفق اولوب یالکز بریسی حرف عاطف اتیانیله معطوفی علاوه خصوصنده انفراد ایدیور. معطوف ایسه معطوف علیهك غیریدر [١٤]. کذلك شاهداندن بریسی: طاقه‌یه دیکری: طاقه‌ونصفه شهادت ایتسه‌لر اوده الف ایله الف وخمسمائه‌یه شهادت کبیدر.

شاهداندن برینك: (عشر) دیکرینك (خمسه عشر) حقنده شهادتلری اولکیلرك خلافه‌درکه مدعی اکثری ادعا ایتسون ایتمسون بونده اولان شهادت، عندالامام اصلا قبول اولنماز. — کذا فی ابی‌السعود علی مسکین

ایمدی بوتفصیلاتدن سکا مستبان اولدیکه مانع حکم اولان تناقض شهادت ایله دعوی آره‌سنده‌کی تناقضدر. بوتناقض‌ده خالی دکلدر؛ یا اطلاق وتقیید سببیله اولور. نته‌کیم: زید، عمرو ذمتنده سلم [١٥] جهتندن شوقدر مقدار بغدای آله‌جغی اولدیغنی ادعا ایدوب ده شهودده، عمروك زیده اولمقدار بغدای دینی اولدیغنی اقرار ایلدیکنه شهادت ایتملری کبی‌که اصحه کوره بو شهادت قبول اولنماز. زید، شرا یاخود غیری بر سببله بر ملك ادعا ایلدیکی حالده ملك مطلقه بینه اقامه ایلسه ینه حال بویله‌در.

خصوص مزبورده شهادتك مقبول اولمامسی، مدعی، شرائی شخص معلومدن ادعا ایتدیکی صورتده‌در؛ یوقسه بررجل مجهولدن ادعا ایدرسه شهادت قبول ایدیلیر. ارث، هبه، صدقه کبی اسباب سائره‌نك احکامی‌ده سبق ایدن مسئله‌یه مماثلدرکه اکر مدعی، عقود مزبوره‌نك شخص مجهولدن وقوعنی ادعا ایدرسه برمنوال محرر ادا اولنان شهادت قبول والا جرح اولنیر.

یاخود اوتناقض تاریخ سببیله اولور: نته‌کیم: زید برکیمسه‌نك یدنده اولان برعینی ادعا ایدرکن «برسنه‌دن بری بنمدر.» دیوب ده شاهدان، اوعینك اون سنه‌دن بری زیدك اولدیغنه شهادت ایتملری کبی‌که بوشهادت صحیحه کوره قبول اولنماز. عکسی بونك خلافه‌در. زید، برسنه‌دنبری جهت شرادن برملك ادعا ایلدیکی حالده شاهدان اصلا تاریخ ذکر ایتمکسزین اوملك جهت شرادن زیدك اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر بونده ایکی روایت واردرکه بریسی عدم قبولدر. بعضیلری «قبول اولنیر» دیدیلر. مدعی، شراسی ایچون تاریخ بیان ایتمیه‌رك ادعاده بولندیغی صورتده شاهدان تاریخ کوستره‌رك آنك شراسنه شهادت ایتسه‌لر اوده اولکی کبیدرکه شهادتلری قبول اولنماز. بعضیلری «قبول اولنیر» دیدیلر.

یاخود تناقض، نفس دعواده اولور. ابرا وادا آره‌سنده اولدیغی کبی. نته‌کیم: زید، عمروده بیك درهم آله‌جغی اولدیغنی ادعا ایتمسنه قارشی غریمك [١٦] «سن بنی ابرا ایتمشیدك» دیه مدافعه ایدوب ده دین مدعابهی ایفا ایتدیکنه دائر شاهدان اقامه ایلسی کبی‌که اکر

غریم، دعوی ایله شهادت آراسنی توفیق ایدرسه شهادت قبول اولنیر، یوقسه قبول اولنماز؛ اما غریم، ایفایی ادعا ایدوب ده شاهدان ده ابرایه شهادت ایتسه‌لر، —غریم توفیق ایتسون ایتمسون— هرحالده شهادت مقبولدر.

کذلك زید، بر کیمسه‌نك یدنده اولان برخانه‌نك برسنه اقدم کندیسنه باباسندن ارثاً انتقال ایتمش اولدیغنی ادعا ایلدیکی حالده او خانه‌یی ایکی سنه اقدم ذی الیددن صاتون آلمش اولدیغنه بینه اقامه ایلسه قاضی نه بوشهادتی قبول ایدر نه ده خانه زیدك اولدیغنه حکم ایدر. مکرکه زید: «بن بوخانه‌یی مدعا علیهدن اشترا ایدوب بابامه صاتمشیدم، بابامك وفاتیله برسنه اقدم بکا ارثاً انتقال ایتدی.» دیه دعوی ایله شهادتك آره‌سنی توفیق ایتمش اوله.

زید، برسنه اقدم شرایی ادعا ایدوب ده برماه اقدم هبه‌یه شاهدان اتیان ایتمش اولسه ینه حال بویله‌درکه بوشهادت قبول اولنماز، مکرکه زید: «بن بونی مدعا علیهدن برسنه اقدم اشترا ایتمشیدم؛ صکره مدعا علیه شرایی انکار ایدوب شاهدانك شهادتلری وجهله آنی بکا هبه ایتدی.» دیه توفیق ایتمش اوله.

ذکری کچدیکی وجهله شاهدانك شهادت ایتدکلری خصوصده یکدیکری ایله توافقلری، مبنی علیهلری بولنان حکم وقضانك جوازی ایچون شرط اولدیغی بیلنملیدر؛ چونکه حکم وقضا آنجق حجت ایله جائز اولور. او ایسه بو مقامده ایکی کشینك شهادتیدر [١٧].

حجتسز اعطای حکم جائز اوله‌ماز. ایمدی مادامکه بین الشاهدین موافقتك جواز قضایه شرط اولدیغی ثابت اولدی، بوحالده شاهدان آره‌سنده‌کی تناقض، قبول شهادته مانع اوله‌جغی جهتله دیرزکه اکر آنلر آره‌سنده‌کی مخالفت لفظاً ومعناً ایسه شهادتلری قبول اولنماز. اکر آنلردن بریسی: هبه‌یه، آخری: عطیه‌یه شهادت ایتملری کبی مخالفت، معناده اولمیوب ده یالکز لفظده اولورسه قبول ایدیلیر؛ چونکه شهادتده مقصود اولان، نفس لفظ دکل، لفظك مدلولیدر. بناءً علیه آنده موافقت بولنیرسه ماسواسنده مخالفت ضرر ویرمز.

شاهداندن بریسی: یوزه، دیکری: یوزاللی‌یه شهادت ایتمك کبی زیاده ونقصان ایله، یاخود شاهداندن بریسی: آقچه‌نك خالص، دیکری: مغشوش بولدیغنه شهادت ایتمك کبی جیادت وخساست ایله، نفس مشهود بهده اختلاف ایدرلرسه نظر اولنیر؛ اکر مدعی اکثری ویا افضلی ادعا ایتمش ایسه شهادت، اقل ویا دون اوزرینه قبول ایدیلیر. اکر اقل ویا دونی ادعا ایتمش ایسه شهادت رد اولنیر. شاهدانك اختلافی بیکله ایکی بیکده، یاخود یوز ایله ایکی یوزده، یاخود طلقه ایله طلقتانده اولوب ده مدعی دخی اکثری ادعا ایلمش اولدقده آنفاً رهین اطلاعك اولدیغی وجهله امام اعظمه کوره شهادت، صورت مطلقه‌ده رد اولنیر، امامینه کوره اقل اوزرینه قبول ایدیلیر.

مدعی، برخانه‌نك نصف مشاعنی ادعا ایدوب ده اتیان ایلدیکی

شاهدان، مقسوم معینه شهادت ایتسه‌لر مدعا بهدن اکثره شهادت قیلندن اولمغله قبول اولنماز، فقهاء، بو مقامده اولان شهادته «مدعا بهدن اکثره شهادتدر.» دیدیلر. — کذا فی الاول من الفصولین

شاهداندن بریسی: انشاء قتله، دیکری: اقرار قتله شهادت ایتسه‌لر یاخود انشاء قتله شهادتده اتفاق ایدوب ده زمان ویا مکاننده اختلاف ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنماز. شجه [١٨] وامثالی کافهٔ افعالده دخی بویولده اختلاف شهود، مانع قبولدر. ایمدی شاهدانك انشا واقرارده، یاخود زمان ومکانده یاخود آنلردن بریسی قاتلك مقتولی طاشله، دیکری عصا ویا الیله قتل ایلدیکنه شهادت ایتمك یاخود آنلردن بریسی: «آنی سیفله قتل ایلدی.» دیوب ده دیکری: «نه ایله قتل ایلدیکی خاطرمده قالمدی.» دیمك کبی آلت قتلده اختلافلری بواحوالك کافه‌سنده مانع قبول شهادتدر.

شاهداندن بریسی: زید، فلان شیئی عمروه (مائه) مقابلنده دیکری: (مائه وخمسین) مقابلنده رهن ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر ذکر ایلدیکمز وجهله معطوف، معطوف علیهك غیری اولدیغندن اکر مرتهن اکثری ادعا ایدیورسه شهادت، اقل اوزرینه قبول اولنیر؛ اکر اقلی ادعا ایدیورسه شهادت، بالاتفاق مردوددر.

زیدك اقامه ایلدیکی شاهداندن بریسی: فلان کیمسه‌نك زیدی عمروه بیك درهم [١٩] ایله حواله ایلدیکنه، دیکری: یوز دینار

[٢٠] ایله حواله ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنماز.

شاهداندن بریسی: فلان کیمسه بوشیئی شو مدعی‌یه [٢١] صدقه ایتدیکنه، دیکری: هبه ایلدیکنه شهادت ایدوب ده مدعی دخی بوایکی مركك برینی ادعا ایلسه شهادتلری قبول اولنماز.

بعض مشایخ دیدی که: «هبه ایله صدقه آره‌سنده فرق، هبه‌ده رجوع صحیح اولدیغی، صدقه‌ده رجوع بولنمدیغی جهتله‌در.» اما مدعی برائت ادعا ایلدیکی حالده شاهداندن بری: برائته، دیکری: صاحب حق حقنی او مدعی‌یه هبه ایتدیکنه، یاخود آنی آکا صدقه ایلدیکنه، یاخود آکا تحلیل یعنی عطیه [٢٢] ایتدیکنه ویاخود آکا تحلیل ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنیر.

بر کیمسه‌نك دیکر کمسنه‌ده بیك درهم آله‌جغی اولوب ده اوکمسنه آنی ایفا و تأدیه ایلدیکنی مدافعةً ادعا ایلدیکی حالده اقامه ایلدیکی شاهداندن بریسی: صاحب مال اوکمسنه‌یی او آله‌جغندن ابرا ایتدیکنه، دیکری: صاحب مالك استیفایی اقرار ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر، شهادتلری قبول اولنماز.

بر کیمسه‌نك دیکر کمسنه‌ده بیك درهم آله‌جغی اولوب ده شخص مطلوبك طالب علیهنه اقامه ایلدیکی شاهداندن بریسی: طالبك مطلوبی ذمتنده اولان جمیع حقوقندن ابرا ایتدیکنی اقرار ایلدیکنه، دیکری: طالبك مطلوب ذمتنده اولان جمیع حقوقنی قبض ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر، امام محمدك «بو شهادتی قبول ایتمم.» دیدیکنی مشارالیهدن ابن سماعه (رحمهما الله تعالی) روایت ایتدی. — الکل من الذخیرة

شاهداندن بریسی: زیدك هندی لغت فارسیه یاخود نبطیه [٢٣] ایله، دیکری: لغت عربیه ایله تطلیق ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر، شهادتلری قبول اولنماز. اقرار وعتاقده قبول ایدیلیر. — کذا فی وجیز الامام السرخسی.

بوشهادتك قذفده [٢٤] مقبول اولمدیغنه اجماع ایتدیلر. — کذا فی حاشیة ابی السعود علی الاشباه من الدعوی

شاهدان، بر کیمسه‌نك بقره [٢٥] سرقت ایلدیکنه شهادت ایدوب‌ده رنکنده اختلاف ایتسه‌لر بوشهادتلری صحیحدر. اکر بری: بقره «اینك»در. دیکری: «اوکوز» در. دیسه مشهود علیهك یدی قطع اولنماز. امامین، «ایکی صورتده‌ده قطع اولنماز» دیدیلر. — کذا فی الهدایة

والحاصل دعوی ایله شهادت آره‌سنده موافقت شرط اولدیغی کبی قبول شهادتك شرطی‌ده شاهدانك شهادتلری آره‌سنده موافقت بولنمقدر. بو موافقت، لفظاً ومعناًمی شرطدر. یوقسه بالخاصه معنایه‌می عائددر؟ بوراسنده اختلاف ایتدیلر. مع‌مافیه معناً موافقتك لزومنده قطعا خلاف یوقدر. نته‌کیم: شاهداندن بریسی: هبه‌یه، دیکری: عطیه‌یه شهادت ایتسه‌لر بوشهادتلری مقبولدر؛ فقط بریسی آخرك مدلولنه تضمناً دلالت ایتمك صورتیله ایکی شهادت آره‌سنده اختلاف بولنیرسه، ابوحنیفه حضرتلری اوشهادتی قبول ایتمدی. صاحبینی یعنی امامین حضراتی تجویز ایتدیلر. بناءً علیه شاهداندن بریسی:

بیکه، دیکری ایکی بیکه شهادت ایتسه‌لر امام همامه کوره قبول اولنماز؛ امامین حضراتنه کوره اکر مدعی، ایکی بیك ادعا ایتمش ایسه او شهادت بیك اوزرینه قبول اولنیر، دین اولانده بوبیکدر.

اولجه کچدیکی وجهله شاهدانك یوز ایله ایکی یوزه، طلقه ایله طلقتانه، طلقه ایله طلقات ثلاثه اولان شهادتلرنده‌کی اختلاف ده بومنوال اوزره‌در. — کذا فی العنایة

محضا مزالق اقدام اولمسندن ناشی مکرراً بیان ایتدیکمز بومبحثك خلاصه‌سی بودرکه: (درمختار)ده (کتاب الوقف) ك آخرنده [٢٦] ذکر اولندیغی اوزره فقهانك استثنا ایتدکلری اللی بش مسئله‌دن ماعدا مسائلده شاهدانك اختلافلری شهادتك قبولنه مانعدر.

ایکی شاهد ایله دیکر ایکی شاهد آره‌سنده‌کی تناقض، شهادت ایله دعوی وبر شاهد ایله دیکر شاهد آره‌سنده‌کی تناقضلره التحاق ایدن احوالدندر؛ چونکه بر دعواده هنوز حکم اولنمه‌دن، ایکی شاهدك شهادتیله دیکر ایکی شاهدك شهادتی آره‌سنده تناقض بولندیغی حالده بو ایکیلر بربرینك ردینی ایجاب ایدر. لکن ایکی شاهدك شهادتی اولجه استماع اولنوب‌ده آنکله حکم اولندقدن صکره آنلره مناقض ایکی شاهد کلسه صکره کلن ایکی شاهدك شهادتلری رد ایدیلیر؛ نته‌کیم: ایکی شاهد، برشخصك زیدی [٢٧] یوم نحرده [٢٨] مکهٔ مکرمه‌ده قتل ایتدیکنه، دیکر ایکی شاهدده اوشخصك زیدی یوم نحرده کوفه‌ده قتل ایلدیکنه شهادت ایدوب‌ده حضور

حاكمده برلشه‌لر اشبو درت شاهددن هیچ بریسنك شهادتی قبول اولنماز؛ زیرا بودرت شهادتدن ایكیسی صادق، ایكیسی كاذب اوله‌جغنه، حالبوكه هانكی ایكینك صادق اولدیغنه دائر مرجح بولنمامسنه نظراً دردی‌ده تهاتر [٢٩] ایدر. — كذا فی الهندیة

تنبیه

حاضر بالمجلس بولنان برخاتونك اسم ونسبی بیاندن صكره آنك اوزرینه برحق ایله شهادت ایدن شاهدانه: «سز مدعا علیهایی بیلیرمیسكز؟» دیه حاكم سوآل ایلدكده: «بیلمیز» دیسه‌لر، شهادتلری باطل اولور، چونكه بو سوزلریله خاتونی بیلدكلرینی اقرار ایلمش اولیورلر.

ذات نقاب اولان خاتون اوزرینه شهادت خصوصنده مشایخ اختلاف ایتدیلر. بعضیسی وسعت كوستروب دیدی‌كه: «تزكیه وترجمه‌ده اولدیغی كبی برخاتون — ولوكه بركشی طرفندن اولسون — تعریف اولندیغی زمانده اوزرینه تحمل شهادت صحیحدر؛ فقط معرفك ایكی اولمسی احوطدر [٣٠] ائمهٔ مشایخدن خواهر زاده بو جهته میل ایتدی.

بعضیسی، «خاتونك یوزی كورلمكسزین اوزرینه تحمل شهادت صحیح دكلدر» دیدی‌كه ائمهٔ مشایخدن شمس الاسلام الاوزجندی ایله ظهیر الدین المرغینانی بوقول ایله افتا ایدرلردی. بونك سببی، جواز شهادتده علمك شرط اولمسیدر.

قال الله تعالی

«الّا من شهد بالحقّ وهم یعلمون»

علم ایسه دلیل قطعی ایله حاصل اولور. واقعا دلیل قطعی‌یه وصول متعذر اولان هرموضعده دلیل ظنی ایله اكتفا اولینیر. لكن بو مقامده خاتونك كشف وجهیله علمه وصول ممكن اولدیغی جهتله بر ویا ایكی كشینك تعریفنی كشف وجه مقامنه اقامه‌یه داعی ضرورت یوقدر؛ چونكه تحمل شهادت ایچون خاتونك یوزینه باقلمسنك جوازینه اجماع ایتدك، اجنبی بر خاتونه نظر ایسه آنجق ضرورته مبنی جائز اولور. ایمدی خاتونك یوزینی كورمكسزین اوزرینه تحمل شهادت صحیح اولایدی، تحمل شهادت ایچون یوزینه باقمق جائز اولمازدی.

غیرك اخباریله برخاتونك اسم ونسبی حقنده شهادت ایچون او اسم ونسبی بیلمك خصوصنه كلنجه: امام ابی یوسف ایله امام محمدك (رحمهما الله تعالی) قوللرینه كوره اكر اوخاتونك فلانه اولدیغنی ایكی شاهد عادل خبر ویرمش ایسه آنك فلانه اولدیغی حقنده ادای شهادتك حلی ایچون بومعرفت ووقوف كفایت ایدر. ابوحنیفه حضرتلرینك (رحمه الله تعالی) قولنه كوره: «بركیمسه، كذب اوزرینه تواطؤ واجتماعلری متصور اولمیان برجماعتدن ایشتمدكجه، آنك فلانه اولدیغی حقنده شهادت ایلمسی كندیسنه حلال دكلدر.»

فقهادن ابوبکر الاسکاف بومسئله‌ده امامین قولیله افتا ایدردی. نجم الدین نسفی‌نك مختاری‌ده بودر، فتواده بونك اوزرینه‌در. ایمدی او خاتونی اسم ونسبی ایله ایکی شاهد عادل تعریف ایدرسه اوعدلین ایچون لازم اولان — اشهاد علی الشهاده صورتنده اولدیغی وجهله — فرعی کندی شهادتلری اوزرینه اشهاد ایدوب‌ده اوفرع، آنلرك شهادتلریله اسم ونسبه وبطریق الاصاله اصل حقه حضور حاکمده شهادت ایتمکدرکه بوصورت بلاخلاف جائزدر. (جامع اصغر)ده محرر اولدیغی اوزره، ابوبکر الاسکاف دیدی‌که: برخاتون، یوزنی آچوب‌ده «بن فلانك قیزی فلانه‌یم، مهرمی زوجمه هبه ایتدم.» دیسه او خاتون برحیات اولدقجه شهود، «او خاتون فلانك قیزی فلانه‌در» دیه ایکی عادلك شهادتلرینه محتاج دکلدرلر. فقط اوخاتون وفات ایتمش ایسه بوحالده، «او خاتون فلانك قیزی فلانه‌در» دیه ایکی شاهدك شهادتنه، شهود محتاج اولور. نجم الدین نسفی دیدی‌که «بر خاتون ایچون شاهد اولمغه صالح اولمیان کیمسه‌نك تعریفی صحیحدر، اشهاد، او خاتونك ایستر لهنه ایستر علیهنه اولسون». بعض مشایخ دیدی‌که «اکر اشهاد او خاتونك لهنه ایسه آکا شاهد اولمغه صالح اولمیان معرف اولمغه‌ده صالح دکلدر.»

محمد بن مقاتلدن روایت اولندیغی اوزره، برکیمسه بر خاتونك پرده آرقه‌سندن سسنی ایشیدوب‌ده یانده‌ده ایکی کشی اوخاتونك فلانك قیزی فلانه اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر، مشارالیه، «او کیمسه‌نك

اوخاتون اوزرینه شهادتی جائز دکلدر» دیه صورت مطلقه‌ده جواب ویردی. لکن فقهادن ابو اللیث دیر ایدی‌که، «بر خاتونك پرده آرقه‌سندن اقرارینی برکیمسه ایشیدوب‌ده یانده‌کی ایکی کشی او خاتونك فلانه اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر، او کیمسه خاتونك اقرار ایدرکن شخصنی کورمدکجه آنك اوزرینه شهادت ائلسی جائز دکلدر.»

بوتقدیرجه خاتونك اقرارینی ایشیدن کیمسه ایچون یوزنی کورمکله دکلسه‌ده شخصنی کورمك شرطیله اقرارینه شهادت جائز اولور.

خصاف، (ادب القاضی)ده دیدی‌که: «برکیمسه بروکالت ویا دیکر برایشله حقنده شهادت ایتمك ایستدیکی بر خاتونی طانیمق ایسترسه او خاتونك یاننه، کندیسنك وثوق واعتماد ایتدیکی بر طاقم قادینلر بولندیغی زمانده کیدوب: «فلانك قیزی فلانه بوخاتونمیدر؟» دیه آنلردن صورملیدر. اکر «اَوَت» دیرلرسه برقاچ کون صکره تکرار کیدوب بشقه قادینلر یانده اولدیغی حالده حرکت مماثله‌ده بولنملیدر. بویله‌جه ایکی اوچ ماه دفعاتله او خاتونك نزدینه کلوب کیتملیدر. ایمدی نسا ویا رجالك سوزلریله او کیمسه شهادت ایده‌جکی خاتون، بوخاتون اولدیغنه قلباً مطمئن اولدقده او خاتون حقنده بویله‌جه شهادت ایدر.

(فتاوای نسفی)ده مسطوردرکه: «شاهدان، اسم ونسبنی بیان ایتدکلری حاضر بالمجلس برخاتون اوزرینه شهادت ایتدکلرنده حاکم،

شهوده: «سز مدعا علیهایی بیلیرمیسکز؟» دیه صوروبده آنلرده «خیر، بیلمیز» دیسه‌لر حاکم آنلرك شهادتلرینی قبول ایتمز. اکر «شو اسم ونسبده بر خاتون حقنده شهادت تحمل ایتدك، امّا بوخاتون اوخاتونك کندی‌میدر؟ دکلیدر؟ بیلمیز» دیسه‌لر تسمیه ایتدکلری خاتون حقنده شهادتلری صحیح اولور. بوحالده او خاتون شهودك اسم ونسبنی بیان ایتدکلری خاتون اولدیغی حقنده مدعینك اقامهٔ بینه ایتمسی لازمدر. تصویر اول بونك خلافنه‌در؛ چونکه آنده، شهود جهالتی اقرار ایتمش اولدقلرندن شهادتلری باطل اولدی، بوتصویرده ایسه اویله دکل» — کذا اول شهادات الذخیرة

خاتمه

دعوی ایله شهادتك صحتنه تناقضك مانع اولمسی، تناقضك ثبوتی مستحیل اولمسنه، محتمل الثبوت اولمق ایسه دعوانك شروط صحتندن بولنمسنه مبتنی‌در؛ چونکه مدعا به، محتمل الثبوت اولمسه الزام بالمحاله مؤدی اولور؛ زیرا دعوی ایله شهادتك نتیجه‌سی حاکمك اصغاسیدر. نتیجهٔ اصغا ایسه مدعا علیهی مدعا به ایله الزامدر. بوحالده مدعا به هرنه‌زمان محال اولورسه الزام بالمحالی مستلزم اولورکه جائز دکلدر.

بدائع ك (کتاب الدعوی) سنك اولنده شویله ذکر اولنمشدر: «مدعا بهك محتمل الثبوت اولمسی صحت دعوانك شروطندندر؛ زیرا حقیقةً ویا عادةً وجودی مستحیل اولان شیئك دعواسی کاذبدر.

بناءً علیه زیده اقران بر کیمسه، والد اوله‌میه‌جنی عمرو اقرانده برکمسنه ایچون «بونم اوغلمدر» دیسه، سناً اکبر اولان کمسنه‌نك کندیسندن کوچك اولان کیمسه‌یه اوغل اولمسی محال اولدیغی جهتله بودعواسی مسموع دکلدر.»

برشیئك مناقض ومنافیسیله برلکده وجودی مستحیلدر. بونك ایچون دعواسنده مناقض اولان کیمسه امر محالی ادعا ایتمش اولور. ینه بدائعك (کتاب الدعوی) سنده شو وجهله تحریر اولنمشدر: «دعواده عدم تناقض آنك شروط صحتندندر؛ زیرا بر شیئك مناقض ومنافیسیله برلکده وجودی مستحیلدر. نته‌کیم: زید، یدنده اولان برعین [۳۱] برکمسنه‌نك اولدیغنی اقرار ایدوبده حاکمده اوعینك اوکمسنه‌یه ردینی آکا امر ایتدکدن صکره زید آنی اوکمسنه‌دن بوندن اول صاتون آلمش اولدیغنی ادعا ایتسه دعواسی مسموع دکلدر؛ چونکه زیدك اوعینك زمان حالده مالکی دیکر کمسنه اولدیغنی اقرار ایتمسی، صکره دونوبده: «آنی اولجه اوکمسنه‌دن اشترا ایتمشیدم.» دیه واقع اوله‌جق ادعاسنه مانعدر؛ زیرا شرا مشتری ایچون ملکیتی ایجاب ایدر. بناءً علیه ادعا اقراره، اقرارده آکا مناقضدر. بونك ایچون زیدك بوادعاسی صحیح دکلدر.»

ایمدی ممتنع وتعبیر آخرله محال ومستحیلی دعوی ایتمك مسموع اولماز؛ شهادتده بونك کبیدر، اوممتنع ایستر امتناع عقلی ویا امتناع عادی ویاامتناع شرعی ایله ممتنع اولسون، ایستر ضروری ویا نظری

اولسون ، ایستر محال لذاته ویا لغیره اولسون .

ممتنع عقلی‌یی «عقلده وجودی متصور اولمیان شیدر» دیه تعریف ایتدیلر. اوده ایکی قسمدر: جرمك حرکت وسکوندن آن واحدده خلوی کبی برقسمی ضروری، شریك باری کبی برقسمی‌ده نظریدر. جرمك حرکت وسکونی واجب جائز ممتنع ایچون مثال ایراد اولنه بیلیر؛ چونکه برجرمده حرکت وسکوندن لاعلی‌التعیین بریسنك وجودی واجب، برجرمك هر ایکیسندن خلوی ویا هر ایکیسنك برلکده اجتماعی مستحیل، حرکت وسکوندن معین بریسنك یرنده دیکرینك وجودی ایسه جائزدر. امام‌الحرمین دیدی‌که:

«شو حکملری معرف اولان شی عقلدر؛ زیرا بو حکملر واجباتك وجوبنی، جائزاتك جوازینی ومستحیلاتك استحاله‌سنی ادراکدر. کذا فی التحفة.

سناً اصغر اولان کیمسه‌یه کندیسندن بیوك اولان کمسنه‌نك ولدیتی بالبداهه ممتنعدر. بونك ایچون ذکری مرور ایدن بو دعوی‌ده ممتنع عقلی نوعندندر. تناقض دعوالرینك اکثریسی، ضروری ویا نظری اوله‌رق ممتنعات عقلیه‌دندر .

مستحیل عادی، حد ذاتنده ممکن اولوب فقط وقوعیله عادت جاری اولمیان شیدر. معجزات وکراماته دائر خوارق عادات کبی‌که بونلر کرچه عادةً ممتنع ایسه‌لرده عقلاً ممتنع دکلدرلر. والّا خوارقه قدرت الهیه تعلق ایتمه‌مك لازم کلیر؛ زیرا قدرت الهیه‌نك متعلق

ممکن اولان شیدر. او قدرت، نه واجبه، نه مستحیله تعلق ایتمز؛ زیرا تعلق ایتسه حقائقك انقلابی یعنی واجب محال، محال واجب اولمق کبی اقسام حکم عقلینك یکدیکرینه قلبی لازم کلیر. بو ایسه محالدر. — کما فی حاشیة الامیر .

محال عادی ایله مراد، حد ذاتنده ممکن اولوب فقط وقوعیله عادت جاری اولمیان شیدر. عصای موسی (علیه السّلام)ك حیه‌یه انقلابی کبی که بونك امکانی ضروریدر و حیه‌نك ایجادی زمین و آسمان کبی بدائعك تکویننددن ابعد واعجب دکلدر. — کذا فی شرح المقاصد .

فقر ایله معروف اولان برکیمسه‌نك «برچوق مال اقراض ایلدم» دیه دیکر کمسنه‌دن ادعاسی، عادةً مستحیل اولان احوالدندر؛ چونکه واقعا بو ادعاسی حد ذاتنده ممکندر، لکن عادت بطلاننه حکم ایدر . (بحر) ك کتاب التحالف‌نك آخرنده شووجهله ذکر اولنمشدر: «مدعابه عقلاً ویا عادةً مستحیل اولمیوب محتمل الثبوت بولنمسی، دعوانك شروط صحتندندر؛ زیرا بویولده اقامه اولنان دعوانك کذبی ظاهردر. مستحیل عادی‌ده مستحیل عقلی کبیدر. مستحیل عادینك مثالی، فقر واحتیاج ایله معروف اولوب اغنیادن زکاة اخذ ایدن عمروك برقلمده نقداً زیده بیك دینار اقراض ایتدیکنه وزید آنی نفسی ایچون صرف ایلمش اولدیغی جهتله آندن بدلنی مطالبه ایلدیکنه دائر دعواسیدرکه مخرج زور وفجوره منتهی

اولان بوکبی دعوالره حاکم نه التفات ایلر، نه‌ده مدعاعلیهی استجواب ایدر. بن دیرم‌که مکر عمرو غنا ایله معروف اولان مورثندن کندیسنه ارثاً انتقال ایتمش اولان برچوق مالنی زیدك غصب ایتمش اولدیغنی ادعا ایده.

مستحیل شرعی، احد طرفینك ثبوت ویا عدم ثبوتیله شرعك وارد اولدیغی امردر. مستحیل شرعیله مستحیل عقلی وعادی آره‌سنده‌کی نسبت، عموم من وجه ایله‌در: شریك باری، عقلاً، عادةً وشرعاً محال اولمغله اوراده اوچی‌ده اجتماع ایدر.

زیدك، خالددن نسبی معروف اولان بکر کندیسنك اوغلی اولدیغنی ادعا ایتمسی کبی غیردن نسبی معروف اولان کیمسه‌نك ولدیتنی ادعا ایتمك شرعاً محال اولان دعوالردندر؛ زیرا شوتصویرده اولدیغی وجهله بکرك زید ایچون بنوتی حد ذاتنده ممکن ایسه‌ده شرع، ولدك فراش ایچون اولمسیله وارد اولدیغندن زیدك بو دعواسی شرعاً ممتنعدر.

سائر کافهٔ محرمات شرعیه‌نك حلنی دعوی دخی بوتصویره مماثلدرکه مستحیل شرعی قبیلندندر. بوتصویر ممتنع للغیر نوعندندر.

ممتنعاتك بر نوعی ده ممتنع لذاته‌در. آنك‌ده اجتماع نقیضین کبی برقسمی ضروری، شریك باری کبی برقسمی نظری اولدیغی اوله‌جه مرور ایتمشدر.

مشهور متواترك [٣٢] خلافنی دعوی کبی محالی مستلزم

اولان شیئ دعوی‌ده دعوی بالمحال نوعندندر؛ چونکه مشهور متواترك خلافنی دعوی، کرچه حد ذاتنده ممکندر؛ لکن بالضروره ثابت اولان شیئك ردینی مستلزم اولمسنه وضروریات ایسه رد اولنمق شویله طورسون بزه کوره شکی بیله قبول ایتمدیکنه بناء بودعوی مسموع اولماز. — کذا نقله الکردری عن المحیط

اکر دنیلیرسه‌که:

«تناقضك صحت دعوایه مانع اولمسی، آنجق حاکمك مدعاعلیهی محال ایله الزام ایتمسنه مؤدی اولدیغی ایچوندر» دیه ایراد اولنان تعلیل — اصغرك کندیسندن سناً اکبر اولانك بنوتی دعوی کبی بعض صورده وغیردن نسبی معروف اولانك بنوتی دعواده ومحرمات شرعیه‌نك حلنی ویا محللات شرعیه‌نك حرمتنی دعواده حاکمك مدعاعلیهی ممتنع ایله الزامی لازم کله‌جکی جهتله — آنلر حقنده وارد ایسه‌ده سائر متناقضاتده مسلم دکلدر؛ بلکه بقیهٔ متناقضاتده دعوی والزام، متناقضینك بریله وحکم والزامی ممکن اولان شی ایله‌در؛ زیرا مدعی، ایکی متناقض کلامك بریسنی ادعا و حاکمك مدعاعلیهی انکله الزام ایتمسنی طلب ایلیور، متناقضینك هرایکیسنی بردن ادعا ایتمیورکه حتی تعلیلده ذکر اولندیغی وجهله بو دعواسی محالی دعوی والزام اولسون.

مثلا: برکیمسه برعین مدعا علیهك ملکی اولدیغنی اقرار ایلدکدن صکره اوعینی نفسی ایچون ادعا ایلسه، آنجق اوشیئك ملکیتنی ادعا

ایله ملکیت حقنده‌کی بینه‌سنك استماعنی حاکمدن طلب ایتمش اولور؛ یوقسه اوکیسه : «ای حاکم! بوعین، شومدعا علیهك ملکیدر. بنم ملکم دکلدر. بوعین آنك ملکی دکلدر. بنم ملکمدر. دیورم. سن‌ده بونکله حکم ایت» دیمیورکه حتی بونده محالی دعوی والزام بولنه.

دیرم‌که :

بو اِشکالك جوابی، اصول فقهیه‌دن صاحب (محیط) ك ذکر ایلدیکی ومسائل دعوی وشهادتدن نیجه مسائلك کندیسی اوزرینه تفرع ایتدیکی بر اصل عظیمه ابتنا ایدرکه او اصل‌ده بودر: دعوی وشهادته متدائر اولان ایکی مناقض کلامده هرنه‌وقت مرجح مفقود اولسه ایکیسی برلکده واقع اولمش کبی اعتبار اولنور. بناءً علیه (بدائع) ك مرور ایدن صورت مسئله‌سنده تناقض ایتمش اولان مدعی، کویا: «بو عین بنم ملکمدر. بنم ملکم دکلدر» دیمش‌ده بو کلام متناقض موجبنجه حاکمك مدعا علیهی الزام ایتمسنی طلب ایتمش کبی اولیور. ایشته ممتنع اولان بودر؛ یوقسه احد طرفینی ادعاده اصلا تناقض بولنمدیغی جهتله ممتنع دکلدر.

(بدائع) ك «بر شیئك مناقض و منافیسله برلکده وجودی مستحیل اولدیغی ایچون دعواده عدم تناقض آنك صحت شرو-طندندر.» دیه سبق ایدن عبارەسنه باقسه‌کا! ایکی کلام متناقض برلکده واقع اولمش کبی اعتبار اولنیور. مرجح بولنمدیغی وقتده متناقض اولان دعوالرك کافه‌سی‌ده بو منوال اوزره‌در.

بو حال، شهادت خصوصنده‌ده معتبر اولوب جملهٔ صورندن بریسی صاحب (محیط)ڭ بو ذکر ایتدیکمز اِشکاله قریب بر طرزده تحکیه ایتمش اولدیغی بر اِشکاله، اصل مزبوره ابتنا ایله جواباً نقل ایتمش اولدیغی صورتدرکه ایشته عبارەسی شودر:

«برخانه‌ده ذی الید اولان بر رجل حر، او خانه کندیسنك اولوب آنی شو مکاتبه بیك درهم مقابلنده صاتدیغنه، مکاتب‌ده او خانه کندیسنك اولوب آنی شو خاتونه بیك درهمه صاتدیغنه، خاتون‌ده او خانه کندیسنك اولوب آنی ذی الید بولنان رجل حره بیك درهمه صاتدیغنه بینه اقامه ایتسه‌لرده هیچ بری تاریخ بیان ایتمسه‌لر امام اعظم ایله امام ابی یوسفك (رحمهما الله تعالی) قوللرینه کوره بینه‌لرك هپسی باطل اولور. شهود، ایستر قبضه شهادت ایتسونلر ایستر ایتمسونلر [٣٣] هرحالده او خانه قضاء ترك [٣٤] ایله ذی الیدك یدنده ترك اولینیر؛ چونکه طرفیندن هر بریسنك بینه‌سی، کندیسنك بایع اولدیغنی اقتضا ایدیور. حالبوکه آخرك بینه‌سنه نظراً مشتری اولمسی لازم کلیورکه ایکیسی آراسنده تنافی واردر.

دنیلیرسه‌که:

بیناتك متهاتر اولمامسی اقتضا ایدر؛ زیرا متداعیاندن هیچ بریسی، خصمنك کندی علیهنه وقوعبولان ادعاسنه مماثل، اوده خصمی علیهنه ادعا ایتمیور؛ بلکه آنلردن هر بری بر دیکر شخص علیهنه ادعاده بولندیغی جهتله او بیناتده — تصویر متقدمك خلافنه اوله‌رق — تعارض بولنمیور.

دیرزکه :

بیناتك تعارضی، متداعیاندن هر بری طرف مقابلنك کندی علیهنه وقوعبولان ادعاسنه مماثل اوله‌رق طرف مقابلی علیهنه ادعاده بولندیغی ایچون دکل، بلکه متداعیاندن هر بری بر وقتده هم بایع هم مشتری اعتبار اولنمه‌لرندن طولایی حصوله کلن تضاد واستحاله‌دن ناشیدر؛ چونکه مادامکه بز تاریخی بیلمیورز، بیع واشترا برلکده واقع اولمش کبی اعتبار اولنور.»

بوندن مراد، شهادات مزبوره رد اولنمیه ایدی برشخصك آن واحدده برلفظ ایله هم بایع، هم‌ده مشتری اولمسندن عبارت بولنان برمحالی استلزام ایتمش اوله‌جغیدر؛ والا اوشخصی ایکی لفظ ایله بایع ومشتری اعتبار ایتسه‌ك بوحال، ایکی آنده وصورت متفرقه‌ده تحقق ایده‌جکی وبر زمانده اولمیه‌جغی جهتله استحاله بولنماز.

ایشته صاحب (محیط)ك «معاً» قولندن ومحالی تصویرندن مرادی بواولدیغی جهتله هم جواب آکلاشلدی؛ هم‌ده اِشکال مندفع اولدی.

معلومك اولسونکه دعوی وشهادتك بطلانی، تناقضك مرتفع اولدیغی مواضع کبی کلامین متناقضینك بریسی برمرجح ایله اکتساب رجحان ایتمامش اولدیغی زمانه مختصدر؛ نته‌کیم خصمك مدعی‌یی مدعابهده تصدیق ایتمسی کبی که اوراده ایکی سوزك بریسی خصمك تصدیقی ایله اکتساب رجحان ایتمشدر.

حاکمك مدعی‌یی تکذیب ایتمش اولمسی ده بوکا مماثلدر؛ نته‌کیم

برکیمسه دیکر کمسنه علیهنه کفالت ادعا ایلیوب‌ده اوکمسنه‌نك انکارینه قارشی مکفول عنهك امریله [٣٥] کفیل اولدیغنی بالبینه اثبات ایدرك بعدالحکم اوکیمسنه‌دن مالی اخذ ایتدکدن صکره محکوم علیه اصیله مراجعتله مبلغ محکوم بهی آندن ادعا ایلدکده، اصیل «سن سوزکده تناقض ایدیورسین؛ زیرا سن کفالتی انکار ایتمش ایکن شمدی بندن مال ادعا ایلیورسك. سنك دعواك مسموع دکلدر» دیه جواب ویرمسی کبی که بعدالاثبات حاکم، اوکمسنه علیهنه کفالتله حکم ایدرك آنی انکارنده تکذیب ایتمش وبناءً علیه تناقض مرتفع اولمش اولدیغندن اصیل اوزرینه دعواسی مسموع اولور.

کذلك برکیمسه «بن کلام سابقی ترك ایتدم. شمدی ایکنجی سوزمده ثابتم» دیسه بوقولی کلام ثانینك قبولی ایچون مرجحدر. بناءً علیه تناقض مرتفع اولور. — کذا فی شتی القضاء من البحر

فقهانك، تناقضی معاف طوتدقلری مواضع ایله صور وامثله‌سی اوله‌جه مرور ایلدیکی جهتله اعاده‌سنه حاجت یوقدر.

تم

تعلیقات

[۱] للمترجم ـــ (شرح الوهبانیه) ده مذکور اولدیغی اوزره مشهور اولان، «اَصْحابنا» تعبیرینك ائمۀ ثلاثه‌مزه یعنی ابو حنیفه حضرتلریله صاحبینی اولان امام ابی یوسف وامام محمد حضراتنه اطلاقی‌در.

(علامۀ قاسم) دن روایةً (نهر) ك (کتاب الوقف) نده محرر اولدیغی وجهله اصطلاحده مشایخ ایله مراد، امام اعظم حضرتلرینه یتشمینلردر. ـــ کذا قال فی رد المحتار آخر الوقف

[۲] للمترجم ـــ کلنبوی مرحوم (برهان) نام اثرنده دیرکه: «تعریفاتك کافه‌سنده تعریفك معرفدن دها جلی اولمسی و آندن اول بیلنمسی لازمدر؛ زیرا تعریف کاسب، معرف مکتسبدر. کاسب ایسه معلول مکتسب اوزرینه تقدمی واجب برعلتدر.

بوتقدیرجه لفظی لفظ ایله تعریف کبی نه ماهیت مطلوبه‌نك نفسیله، نه آتشی: «لطافتده نفسه مشابه شیدر» دیه تعریف کبی ماهیت مطلوبه‌دن دها خفی اولان شیله، نه روحی: «حس وحرکتی موجب اولان شیدر» دیه تعریف کبی معرفت وجهالتده ماهیت مطلوبه‌یه مساوی اولان شیله، نده ماهیت مطلوبه‌دن اول بیلنمین شیله تعریف صحیح اولماز.

ماهیت مطلوبه‌دن اول بیلنمین اوشی، «مایشتمل علی الابن» دیه ابی ویا عکسیله ابنی تعریف کبی ماهیت مطلوبه اوزرینه دور معی صورتیله دور ایدن شیله تعریفده اولدیغی وجهله ایستر ماهیت مطلوبه ایله برلکده بیلنسون؛ علمی عدم جهل ایله تعریف کبی ایستر آندن صکره بیلنسون؛ ماهیت مطلوبه اوزرینه دور تقدمی صورتیله نفس الامرده دور ایدن تعریفاتده اولدیغی وجهله ایستر هیچ بیلنمسون؛ تعریفه صالح اولمامقده سیاندر.

ابك «ما یشتمل علی الابن» دیه تعریفی کبی، الی آخره. دیدیکی محلك حاشیه‌سنده دخی مشارالیه دیرکه «زیرا اب من له الابوه‌در، ابن من له البنوه‌در، ابوّت و بنوّت ایسه متضایفدر، بری تعقل اولنمقسزین دیکری تعقل اولنماز؛ چونکه برحیوان کندی صویندن حیوان آخر یارادلمش بولنمق حیثیت وصفتده اولمسی، ابوّت، وبر حیوان بشقه برحیوانك صویندن یارادلمش بولنمق حیثیت وصفتده اولمسی بنوتدر.

بو ایکی کوّنك بریسنی آخری اولمقسزین تعقل ممکن دکلدر. معمافیه احد همانك تعقلی، آخرك تعقانه متوقف اولمیوب هرایکیسی برلکده تعقل اولنیر.

علمی، عدم جهل ایله تعقل ایسه بویله دکلدر؛ زیرا جهل، بیلنمك شانندن اولان شیئك عدم علمندن عبارتدر، اعدام مضافه ایسه آنجق ملکاتیله معلوم اولور؛ بو حالده علم، عدم جهل ایله

تعریف ایدلمش اولسه تعریفك تعقلی علمك تعقلنه توقف ایده‌جکی جهتله آندن صکره حصوله کلیر. بو توقف، بر طرفدندر؛ اکر تقدم وتأخر ایجاب ایدن توقف بر طرفدن اولمیوب‌ده ایکی طرفدن اولورسه برشیئك نفسنه تقدمنی استلزام ایده‌جکی جهتله دور باطل لازم کلیر. دور معی ایسه بونك خلافه‌در؛ زیرا دورمعینك منتهای استلزامی، برشیئك نفسیله برلکده اولمسیدر، بوایسه باطل دکل.

انتهی

ایمدی مؤلف مرحوم، معرف تعریفدن جزؤ واقع اولدیغی جهتله مجله‌نك تعریفنده دور اولوب تعریف اولمغه صالح دکلدر دیمك ایسته‌یورسه‌ده مجله‌ده تناقض «مدعیدن کندی دعواسنه مناقض یعنی بطلاننی موجب بر سوز سبق ایتمش اولمقدر» دیه تعریف اولنه‌رق تعریفدن جزؤ واقع اولان تناقض، معنای لغویسنك لازمیله تفسیر ایدلمش اولمسنه وشو حالده معرف اولان تناقض بشقه، تعریفدن جزؤ واقع اولان تناقض بشقه دیمك اولمسنه نظراً تعریف مزبوره دور ایله اولان اعتراضی غیر وارد کورینیور.

[٣] للمترجم — ذی الید، برعینه بالفعل وضع ید ایدن یاخود تصرف املاك ایله تصرفی ثابت اولان کیمسه‌در. خارج، بروجه بالا وضع ید وتصرفدن بری اولان کیمسه‌در. — کذا (فی المجلة).

مؤلف مرحوم (الطریقة الواضحه) سنده شویله دیور: «ذی الید، اول کیمسه‌درکه کندیسیله انتفاع ایدر صورتده مدعابه آنك تصرفنده اوله، خارج ایسه بونك خلافه‌در.

مدعا به، او کیمسه‌نك تصرفنده اولمسیله مراد، خاصة حال محاکمه‌ده آنك تصرفنده اولمق دکلدر. بلکه حال محاکمه‌ده یاخود آندن اول تصرفنده اولمق سیاندر؛ نته‌کیم: بر کیمسه دیکر کیمسه‌نك یدنده اولان برعقار اوزرینه وضع ید احداث ایتسه بونکله ذی‌الید اولماز. یاخود دیکر کمسه‌نك یدنده برشی کوروب‌ده کندی ملکی اولمق اوزره آنی اله‌رق اقامهٔ بنیه ایلسه بنیه‌سی قبول اولینیر؛ زیرا حقیقتده خارجدر. — کذا فی دعوی القهستانی

[٤] للمترجم — (رد المحتار)ك آلتمش بشنجی صحیفه‌سنده ذکر اولندیغی وجهله (معراج الدرایه) ده باب الاحصارك قبیلنده «اصل» مبسوط ایله تفسیر اولنمشدر. (بحر) ایله (نهر)ك باب العیدین نده «امام محمد (جامع صغیر)ی (اصل) دن صکره تصنیف ایلدیکی جهتله معول علیه اولان، (جامع صغیر) ده ذکر اولناندر» دیه محرردر.

صکره صاحب نهر دیدی‌که (اصل)ك اصل تسمیه اولنمسی، امام محمد اولا آنی، صکره (جامع صغیر)ی صکره (کبیر)ی، صکره (زیادات)ی تصنیف ایتدیکی ایچوندر.

ماتن مرحوم (الطریقة الواضحه) سنده دیرکه: «اصحاب

حنفیه‌مزك مسائلی، اوچ طبقه اوزرینه‌در؛ اولکیسی: اصحاب مذهبدن روایت اولنان مسائل اصولدرکه آنلره «ظاهر الروایه» دخی تسمیه ایدیلیر. اصحاب مذهب، امام اعظم ابو حنیفه، امام ابی یوسف وامام محمد حضراتیدر.

بو ائمهٔ ثلاثه‌یه «علماء ثلاثه» دخی دینلیر. امام زفر، حسن بن زیاد وسائره کبی بالذات امام اعظم حضرتلرندن اخذ فقه ایدن ذوات، مشارالیهمه الحاق اولندیلرسه‌ده، «ظاهرالروایه» دینیلن مسائلده غالب شایع اولان، ائمهٔ ثلاثه‌نك ویا بعضیسنك قولی اولمقدر.

«ظاهرالروایه» ویا «مسائل اصول» دیه تسمیه ایدیلن مسائل، امام محمدك (جامع کبیر)، (جامع صغیر)، (سیر کبیر)، (سیرصغیر)، (زیادات)، (مبسوط) دن عبارت اولان کتب سته‌سنده مندرج مسائلدر.

بو کتب سته، امام محمددن روایت ثقاة ایله روایت اولنور. بناءً علیه یابالتواتر ویا بالشهره مشارالیهدن ثابت اولدقلری جهتله‌درکه کتب مزبوره‌ده محرر اولان مسائله «ظاهر الروایه» دینلمشدر.

ایکنجیسی: «مسائل نوادر» درکه اصحاب مذهبدن روایت اولنمش وفقط کتب مزبوره‌ده دکل، بلکه یا امام محمدك (کیسانیات)، (هارونیات)، (جرجانیات)، (رقیات) کبی دیکر کتابلرنده یاخود حسن بن زیادك (کتاب المجرد)ی وسائره کبی امام محمددن بشقه‌سنك کتابلرنده ذکر اولنمش اولان مسائلدر.

امام محمدك دیکر کتابلری، کتب سته کبی کندیسندن روایات ظاهرهٔ ثابتهٔ صحیحه ایله روایت اولنمدیغی جهتله درکه آنلرده‌کی مسائله «غیرظاهرالروایه» دینلمشدر. امام ابی یوسفك «کتب امالی» سی‌ده طبقهٔ ثانیه‌دندر. امالی، املانك جمعیدر. املا، برعالم اطرافنده تلامذه‌سی حقه وکاغدلریله بولندقلری حالده جالس رحلهٔ افاده اولوب‌ده عن ظهر القلب ایراد ایلدیکی مقرراتی تلامذه‌نك یازمسیدرکه صکره بویازدقلرینی جمع ایله حاصل اولان کتابه‌ده «املاء» و«امالی» تسمیه ایدرلر.

فقهادن، محدثیندن اسلاف وسائره‌دن، عربیه‌دن اهل کرامك عادتلری بو ایدی. صکره علمك وعلمانك ذهابیله بو عادت‌ده محو ومندرس اولدی. والی الله تعالی المصیر. — کذا فی شرح منظومة رسم المفتی

مؤلف مرحوم، طبقات مسائلی ذکر ایتمش اولدیغی بومقامده طبقهٔ ثالثه‌یی ذکر ایتمامش اولمغله طبقهٔ مزبوره دخی بر وجه آتی رد المختاردن ترجمه ایله مبحث اتمام ایدلدی: «اوچنجیسی: «واقعات» درکه اوده: مجتهدین متأخرینك کندیلرندن صوریلوب‌ده حقنده روایتهً دسترس اوله‌مدقلری زمانده استنباط ایلمش اولدقلری مسائلدر. بو مجتهدین‌ده امام ابی یوسف ایله امام محمدك اصحابی واصحابنك اصحابی‌در، وهلم جرا.

[٥] للمترجم — انقروی مرحوم، فتاواسنك بو مقامده واقع هامشنده شویله‌در: «بکا کورینورکه اختلاف، مدعینك قبل

النزاع اقرار ایتدیکی محلده واقعدر. اما نزاع قائم ایکن بونی دیسه بالاتفاق دعواسی باطل اولمق لازم کلیر.

بو، ذی‌الیدك عکسنه‌در؛ یعنی منازعك وجودی حالنده ذی‌الیدك اقراری مختلف فیهدر. منازع اولمدیغی حالده ایسه ذی‌الیدك بواقراری، دعواسنی بالاتفاق ابطال ایتمز. فرق بودرکه ذی‌الید، قبل‌النزاع اقرار ایتدکده؛ اقراری باطل اولور. زیرا ید، دلیل ملکدر؛ ایمدی مالك، ملکی دیکر برکیمسه ایچون ثابت قیلمقسزین آنی نفسندن نفی ایتمسی جائز اولمدیغی جهتله ذی‌الیدك نفی ملك ایتمسی بالاتفاق لغودر.

اکر ذی‌الید، عندالنزاع اقرار ایلسه‌بعضیلر دیدیلرکه: «نزاع، قرینه‌سیله ملکی مدعی ایچون دلالةً اقراردر.» بعضیلرده دیدیلرکه: لغودر؛ زیرا ید دلیلی ایله مقربه آنك ملکیدر. ملك ایسه نفی مجردله منتفی اولماز.

کذلك ذی‌الید اولمیان قبل‌النزاع اقرار ایلسه بعضیلر دیدیلرکه «مقر لهك تعیینی خصوصنده قرینه اوله‌جق نزاعك فقدانه مبنی مقر لهك جهالت بولنمسنه نظراً بو اقراری لغودر» بعضیلرده دیدیلرکه «ید قرینه‌سیله ملکی ذی‌الید ایچون اقراردر.

اکر ذی‌الید اولمیان نزاع قائم ایکن اقرار ایلسه اقراری بالاتفاق انفاذ اولنمق لازم کلیر؛ زیرا دیکرك ملکنی ظاهرده نفی ایتمش اولدی. بو ایسه ظاهرده برحق اولدیغندن ید ونزاع

قرینه‌لریله بالاتفاق بو اقرار ملکی ذی‌الید ایچون اقراره صرف اولینیر.»

شو افاداتدن مستبان اوله‌جغی وجهله مؤلف مرحومك، ذی‌الید اولمیان مقر حقنده «وقت اقرارنده منازعی اولمسه بیله» دیه تعمیمی منقول عنهه تمامیله توافق ایتمیور.

[٦] للمترجم — صدرالشریعه مرحوم، علم اصولدن(تنقیح)نده «قیاس، جلی وخفی اولوب قیاس خفی‌یه استحسان تسمیه اولنور. لکن استحسان اعمدر. الی اخره» دیدیکی محلی (شرح) ایله (توضیح) نده «زیرا هرقیاس خفی، استحساندر. لکن هراستحسان قیاس خفی دکلدر؛ چونکه متنده ذکر اولندیغی وجهله استحسان؛ بعض کره قیاس خفینك غیری‌یه‌ده اطلاق اولنور. لکن کتب اصحابمزده غالب اولان، بودرکه استحسان ذکر اولندقده قیاس خفی مراد اولنور.» دیدکدن صکره استحسانك تعریف صحیحی بودر.» دیه‌رك آنی «قیاس جلی مقابله‌سنده واقع دلیلدر» دیه تعریف «ایتمشدر.

علامهٔ تفتازانی، (تلویح) نده بومقامده دیرکه: «صکره ایکی «قیاسك بینی تمیز وتفریق ایچون اصطلاح اصولده استحسان اسمی، «خاصةً قیاس خفیده، قیاس اسمی‌ده قیاس جلیده غالب اولدی.

«فقط نص واجماع، قیاس جلی مقابلنده واقع اولدقلرنده «استحسانك اسمنك نص واجماعه اطلاقی، فروعده شایعدر؛ الی آخره» (المدر المختار) ك کتاب الطهاره‌سنده شویله مسطوردر:

«استحسان» — کرخینك دیدیکی — کبی افهام مجتهدینك سبق ومبادرت ایلدیکی قیاس جلی‌یه مقابل بولنان دلیل اقوایه مبنی مسئله‌یی نظائرندن قطع ایلمکدر. ایستر او دلیل اقوی نص، ایستر اجماع، ایستر قیاس خفی اولسون بو مبحثك تمامی، آیاثلوغی علامهٔ قاسمك (فتاوا) سنده مذکوردر.»

[٧] للمترجم — فقط اصول وفروعدن ماعداسنده‌کی نسب دعواسی، صحت دعوایه مانعدر؛ نته‌کیم: زید، کندیسندن نفقه طلب ایلدکده آنك اخوتنی انکار ایدن عمرو، زیدك وفاتندن صکره میراثنه طالب اوله‌رق قرداشی اولدیغنی ادعا ایلسه مسموع دکلدر. — کذا فی الانقروی من الثانی عشر فی التناقض.

[٨] للمترجم — غبن فاحش، عروضده نصف عشر، حیواناتده عشر، عقارده خمس مقداری ودها زیاده الدانمقدر. — کذا فی المجلة

[٩] للمترجم — مؤلف مرحوم حموی‌نك بومقامده عباره‌سنی اختصار ایله نقل ایلمش اولدیغندن اصلنه مراجعت اولنه.

[١٠] للمترجم — عاصم افندینك قاموس ترجمه‌سنده «ومکاتبه قول جنسی کندیسنی کتابته کسدیرمك معناسنه‌در. یعنی کندی نفسی اوزره افندیسنه بهاسنی یازدیرمق تاکه نه زمان ادا ایدر ایسه آزاد اوله . . . وکتابه دخی بو معنایه‌درکه مفاعله‌دن مصدر ثانیدر. معنای مزبورده متداول اولان کتابه ثلاثیدن مصدردر.» دیه مسطوردر.

عرف شرعده کتابه، مملوکی بیع وشراده وامثالنده تصرف

ایتمك خصوصنده حالاً، رقبه خصوصنده مآلاً (ادای بدل زمانده دیمکدر) آزاد ایتمکدر. — کذا فی ردالمحتار.

[١١] للمترجم — قاموس ترجمه‌سنده «جراب جیمك کسریله طغارجغه دینورکه ایچنه زاد مقوله‌سی وضع اولنور. علی قول مطلقا قابه دینور وعاء معناسنه الی، آخره» دیه مسطوردر.

[١٣] للمترجم — بیك یرینه عربجه (الف) بیك بشیوز یرینه عربجه (الف وخمسمائه) تعبیرینی ترجیح ایدیشمز بو مقامده شهادتك قبولی حقنده ایراد اولنان تعلیل ترکجه تعبیرده جریان ایتمامسندن منبعثدر. چونکه بزم (بیك بشیوز) مزده، کورلدیکی وجهله بیك ایله بشیوز اراسنده حرف عاطف یوق؛ بلکه (خمسة عشر) کبی مرکبات عددیهٔ مزجیه‌دندر. بوحالده مدعی لسان ترکی اوزره بیك بشیوز ادعا ایدوب طوررکن شاهداندن بری ینه اولسانله بیکه دیکری بیك بشیوزه شهادت ایتسه‌لر حکم شهادت ندر؟

[١٤] للمترجم — بوحالده معطوف معطوف علیهك مدلولنی تغییر ایده‌مز وبناءً علیه عطف سببیله شاهدانك معطوف علیهده‌کی اتفاقی مختل اولمش دینه‌مز.

[١٥] للمترجم — سلم مؤجلی معجله صاتمق یعنی پشین پاره ایله ویره‌سی‌یه مال المقدر. » — کذا فی المجلة.

[١٦] للمترجم — غریم بعضاً داینه بعضاً مدیونه اطلاق ایدیلیر . — کذا فی ردالمحتار آخر الوقف.

[١٧] للمترجم — شهادت صدق وکذبه محتمل بولندیغی محتمل

اولان شی ایسه حجت اولهمیه‌جغی جهتله قیاس انك حُجَّتِ مُلْزِمه اولمسندن ابا ایدرسه‌ده نصوص واجماع ایله بوقیاسك ترك اولندیغی (مبسوط) ده محرردر . ـــ كذا فی مجمع الانهر من كتاب الشهادات

[١٨] للمترجم ـــ شجه اون قسمدر : اولكیسی میمك ضمی وضادك كسریله موضحه‌در . موضحه شول یاره‌دركه انده‌كمیك میدانه چیقوب كورینه. ایكنجیسی شینك كسریله هاشمه‌در. هاشمه اول یاره دركه انده كمیك قیرلمش اوله . اوچنجیسی میمك ضمی ونونك فتحی وقافك تشدید وكسریله منقله‌در . منقله شول یاره‌دركه انده كمیك قیرلقله برابر یرندن اوینامش اوله . دردنجیسی همزه‌نك مدی ومیمك فتح وتشدیدیله آمه دركه باش كمیكنك ایچ طرفنده اصطلاح اطباده ام الدماغ تعبیر اولنان جلده واصل اولان یاره‌در.

بشنجیسی رانك كسریله «حارصه» دركه آنده دری یرتیلوب قان چیقمایه.

آلتنجیسی میمك كسریله «دامعه» دركه انده قان چیقوب فقط كوزده‌كی یاش كبی موضع جراحتده بریكوب سیلان ائلیه.

یدنجیسی میمك كسریله «دامیه» دركه قان سیلان ایدن یاره‌در.

سكزنجیسی ضادك كسریله «باضعه» دركه آنده یالكز دری قطع اولنمش اوله.

طقوزنجیسی میمك ضمی وتانك فتحی وحانك كسریله «متلاحمه» دركه آنده دری ایله برابر ات دخی قطع اولنمش اوله.

اوننجیسی قرطاس وزننده «سمحاق» دركه آنده كمیك اوزرنده‌كی

زاركی اینجه دری‌یه قدر یرتیلوب فقط اول دری یرتلمامش اوله. ـــ كذا نقل فی معیار العدالة

[١٩] للمترجم ـــ درهم شرعی اون درت قیراط شرعیدن عبارتدر. قیراط شرعی بش عدد متوسط آرپه آغرلغندن عبارتدر. ـــ كذا فی المعیار

[٢٠] للمترجم ـــ دینار، اون درهم شرعی سیم خالص قیمتنده اولان التوندر . ـــ كذا فی المعیار

[٢١] للمترجم ـــ سیاق مسئله‌یه نظراً مؤلفك بو تصویر ایله تصویر تالیده مدعیدن مرادی، مدافع بولنان مدعا علیه اولمق ایجاب ایدییور.

[٢٢] للمترجم ـــ قاموس ترجمه‌سنده « الانحال » همزه‌نك كسریله «ویرمك» معناسنه‌در. « یقال انحله ماءً اذا اعطاه » وبر كیمسه بر آدمه مالندن بر مقدار نسنه تخصیص وافراز ایله‌مك معناسنه‌در . « یقال انحله مالاً اذا خصه بشيءٍ منه » وَ وجودی آرتلتمق معناسنه‌در . « یقال انحله الهمّ اذا اهزله » « التنحیل » تفعیل وزننده انحال ایله ایكی معنای اولده مرادفدر » دیه مسطوردر.

[٢٣] للمترجم ـــ ترجمهٔ قاموسده «نبط» ـــ فتحتین ایله ـــ ناسدن بر طائفه‌دركه بصره ایله كوفه بیننده واقع بریه بطائحنده یعنی دره‌لرنده ساكن اولورلر. آنلره « نبیط» دخی دینور ـــ امیر وزننده ـــ « انباط » دخی دینور ـــ جمع نبیه‌سیله ـــ الی اخره» دیه مسطوردر .

[٢٤] للمترجم ـــ ترجمهٔ مزبورده «القذف» قافك فتحى وذال معجمه‌نك سكونيله «آتمق» معناسنه‌در. «يقال قذف بالحجارة قذفاً ـــ من الباب الثانى ـــ اذا رمى بها» واهل عرض خاتونه تهمت زنا ايله بهتان ايله‌مك معناسنه مستعملدر. «يقال قذف المحصنة اذا رماها بريبة ـــ الى اخره» ديه مسطوردر.

اصطلاح شرعده قذف، ذات الاحصانى صراحةً ويا دلالةً زنايه نسبت ايتمكدر. ـــ كذا قال فى مجمع الانهر من حدالقذف.

[٢٥] للمترجم ـــ قاموس ترجمه‌سنده «البقره» بانك وقافك فتحيله صيغر قسمنه دينور. فارسيده «گاو» مرادفيدر. هم مذكره هم مؤنثه اطلاق اولنور. هاسى وحدت ايچوندر» ديه مسطوردر.

[٢٦] للمترجم ـــ شاهدان، بركيمسه‌نك بقره سرقت ايله‌ديكنه شهادت ايدوب او بقره‌نك لوننده بريسى: «قرمزى»، ديكرى: «صارى» ياخود بريسى: «سياه» ديكرى: «بياض» ديه اختلاف ايتسه‌لر عند الامام شهادتلرى قبول اولنوب سارقك يدى قطع اولنور. زيرا اختلافلرى، صُلب شهادتدن اولميان يرده‌در.

اكر شاهدلر، ذكورت وانوثتده اختلاف ايتسه‌لر يعنى احدها: بركيمسه‌نك، اركك بقره، آخرى: ديشى بقره سرقت ايلديكنه شهادت ايتسه‌لر مشهود عليهك يدى بالاتفاق قطع اولنماز. زيرا شاهدان، ايكى متباين جنسده اختلاف ايلمش اولدقلرندن شهادتلرى معناً يكديكرينه توافق ايتميور.

امامينه كوره شاهدان، كرك بقره‌نك لوننده، كرك ذكورت وانوثتده اختلاف ايتدكلرى صورتده مشهود عليهك يدى قطع اولنماز؛ زيرا بياض بقره، سياه بقره‌نك غيرى اولديغندن ايكى مختلف سرقته شهادت ايدلمش اوليور. نصاب شهادت ايسه شاهد واحد ايله تام اولميه‌جغندن لونده‌كى اختلاف، ذكورت وانوثتده‌كى اختلافه مشابهدر.

بعضيلرى ديديلركه «شاهدان، سرقت اولنان بقره‌نك لوننده اختلاف ايتدكلرى زمانده شهادتلرى قبول اولنور اولنماز ديه امام ايله امامين آراسنده وقوعبولان اختلاف، بركيمسه بروصف ايله تقييد ايتمكسزين يالكز بقره‌نك سرقتنى ادعا ايلديكى محلده‌اولور. يوقسه سياه ويا بياض بقره‌نك سرقتنى ادعا ايلدكده شاهدان، مدعينك بيان ايتديكى رنكده اختلاف ايتسه‌لر شهادتلرى بالاجماع قبول اولنماز.

نته‌كيم بر ثوبك سرقتى ادعا اولندقده اوثوبك مروى وهروى اولماسنده شاهدان اختلاف ايتسه‌لر شهادتلرى قبول اولنماز؛ زيرا بوصورتده مدعى شاهداندن بريسنى تكذيب ايتمش اوليور.

غصبده يعنى شاهدان بقره‌نك غصبنه شهادت ايدوب‌ده لوننده اختلاف ايتسه‌لر شهادتلرى بالاتفاق قبول اولنماز. ـــ كذافى مجمع الانهر من الاختلاف فى الشهادة

[٢٧] للمترجم ـــ بومقامده الدرالمختار ايله حاشيه‌سى ردالمحتارده مسطور اولان مسائل وتعليلات ـــ ايكيسنك محتوياتى يكديكرينه مزج

ایدلمك وفقط بربرندن تفریق ایچون حاشیه‌دن مأخوذ اولانلری چفته‌قوس ایچنه آلنمق صورتیله — بروجه آتی مختصراً ترجمه اولندی:

زواهرالجواهرده شیخ صالح بن محمد بن عبداه الغزی دیدی‌که:

«شرح محال علیهده «یعنی بحرده» اختلاف شاهدینك مضرت ویره‌مدیکی برطاقم مسائل ذکر اولنمغله بن آنلری بروجه آتی تفصیلاً ذکر ایدرم:

برنجیسی: احد شاهد بن زیدك بیك درهم دینی اولدیغنه، دیکری: بیك درهمی اقرار ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنیر. «بو، امام ابی یوسف‌ك قولیدر. صدر الشریعه بونی ترجیح ایتدی.

امام اعظم ایله امام محمد «قبول اولنماز» دیدیلر. احدهما: طلاقه، آخر: طلاقی اقراره شهادت ایتسه‌لر اوده بونك کبیدر. والواجیه‌ده احد همانك: یوز درهم قرضه، آخرك: بونی اقراره شهادت ایتمه‌سی مسئله‌سی‌ده زیاده ایدلمشدر.»

ایکنجیسی: زید، برکر (للمترجم — کر، کافك ضمیله کیل معروفدرکه آلتمش قفیزدر. قفیز، سکز مکوکدر. مکوك، بربچق صاعدر. — کذا فی ردالمحتار من فصل التصرف فی المبیع والثمن.

ایی جنس بغدای ادعا ایدوب‌ده احدهما: جیادته، آخر: ردائته شهادت ایتسه‌لر شهادت حنطهٔ ردیه حقنده قبول اولنوب اقل ایله حکم اولنیر.

اوچنجیسی: زید، یوز دینار ادعا ایدوب‌ده احدهما: دینارك نیسابوری اولدیغنه، آخری: بخاری اولدیغنه شهادت ایتدکلری

حالده، اکر مدعی، بخارا آلتوننه نسبتله دها خالص اولان نیسابور آلتوننی ادعا ایتمش ایسه بلا خلاف بخارا آلتونیله حکم اولنیر. «مدعی، افضلی ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما: خالص بیك درهمه، آخری: کمعیار بیك درهمه شهادت ایتسه‌لر اوده بونك کبیدرکه شهادت اقل اوزرینه قبول اولنیر.

شو اوچ مسئله‌ده شهادتك قبولی شاهدانك کمیتده اتفاق ایدوب‌ده یالکز احدهما بر وصفك زیاده‌سیله تفرد ایلمش اولماسندن ناشیدر. اکر شو اوچ مسئله‌ده مدعی اقلی ادعا ایتمش اولسه شهادت مقبول دکلدر، مکرکه مدعی ابرا ایله شهادتین بینی توفیق ایتمش اوله.»

دردنجیسی: شاهدان، هبه وعطیه‌ده اختلاف ایتسه‌لر شهادت قبول اولنیر. «بو مسئله‌نك مستثنیاتدن عد اولنماسی، بین الشهادتین لفظاً موافقتك لزومنه دائر امام اعظم حضرتلرینك ظاهر قولنه مبتنی‌در؛ فقط لفظاً موافقتده ایکی شهادت بربرینك عینی اولمق مشروط اولمایوب بلکه بو موافقت یکدیکرینك عینی ویا مرادفی اولمق ایله‌ده حاصل اوله‌جغندن بو مسئله حقیقتده مستثنیاتدن دکلدر.»

بشنجیسی: نکاح وتزوج لفظنده اختلاف ایتسه‌لر شهادت قبول اولنیر. «بوده مسئلهٔ سالفه کبی حقیقتده دکل، امامك ظاهر قولنه کوره مستثنیاتدندر.»

آلتنجیسی: احدهما، ثاث غلّه‌سی زیدك اولمق، شاهد آخرده نصف غله‌سی زیدك اولمق اوزره زیدك فلان منزلی الی الابد صدقهٔ موقوفه ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری ثُلث اوزرینه قبول

اولنیر . «احد هما: کله، آخری : نصفه شهادت ایتسه‌لر ینه حال بویله‌درکه متفق علیه اولان نصف ایله حکم ایدیلیر . بوده مدعی، اکثری ادعا ایلدیکی زمانه مختصدر . »

یدنجیسی: زید فلان خانه‌یی بیع وفا ایله بیع ایتدیکنی ادعا ایدوب‌ده احدهما: آکا، شاهد آخرده مشترینك آنی اقرار ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنیر . «چونکه بیعده لفظ انشا ایله لفظ اقرار متحددر، بونك نه بیع وفایه نه بیع مطلقه اختصاصی یوقدر. هرقول‌ده بویله‌در. فعل بونك خلافنه‌در، نکاح‌ده فعل قبیلندندر.»

سکزنجیسی : احدهما: هند زیدك جاریه‌سیدر، آخرده هند زیدك جاریه‌سی ایدی دیه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنیر . «زیرا بر شیئك بولندیغی حال اوزرینه بقاسی اصلدر.»

طقوزنجیسی: زید، مطلق اوله‌رق «یعنی نه قرض ایله نه ودیعه ایله مقید اولمیه‌رق» بیك غروش ادعا ایلسه‌ده احد هما: عمروك بیك غروش قرضی، شاهد آخرده عمروك بیك غروش ودیعه‌یی اقرار ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنیر.

«اکر زید، ایکی سببك بریسنی ادعا ایتمش ایسه شهادت مذکوره قبول اولنماز؛ زیرا بو حالده زید، شاهدانی تکذیب ایتمش اولیور، کذلك احدهما : بیك غروش قرضه، آخرده: بیك غروش ودیعه‌یه شهادت ایتسه‌لر ینه قبول اولنماز .

بن دیمشیدمکه بو عدم قبول، قرض فعل اولدیغی کبی ایداع‌ده بر فعل آخر اولمسندن ناشی اولسه کرکدر؛ فقط احد هما: اقرار

بالقرضه، آخر: اقرار بالودیعه‌یه شهادت ایتدکلری صورتده شهادتك قبولی قرض ایله ودیعه‌نك هر ایکیسنی اقرار جنس واحد اولان قول، اولمسنه ومقربه کرچه ایکی جنس ایسه‌ده ودیعه عند الانکار مضمون اولوب شهادت ایسه آنجق بعد الانکار قائم اولدیغنه نظراً هر ایکی شاهدك شهادتی مدعا علیهك ضمانی ایجاب ایدن شیئی اقراری اوزرینه قائم اولمسنه مبنی‌در، دوشون! صکره بزازیه‌ده کوردمکه احدهما : بیك غروش قرضك، آخرده: بیك غروش ودیعه‌نك اقرارینه شهادت ایتدکلرنده شهادتك قبولی — شاهدلر مدعا علیهه مدعیدن بیك غروشك وصولنده متفق بولنملرندن، مدعا علیه ایسه آنی منکر اولمغله ضامن اولمسندن ناشیدر — دیه تعلیل ایدلمشدر . »

اوننجیسی: مدعی، ابرایی ادعا ایدوب‌ده احدهما : آکا، شاهد آخرده مدعا علیهك دینی مدعی‌یه هبه یا تصدق یا تحلیل ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر جائز اولور «زیرا دینی مدیونه هبه، تصدق، تحلیل ایتمك، آنی ابرا ایتمك دیمکدر . فقط احد هما: هبه‌یه، آخر: صدقه‌یه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنماز، دوشون!»

اون برنجیسی : مدعی هبه‌یی «یعنی داین دینی کندیسنه هبه ایلدیکنی» ادعا ایدوب‌ده احد هما: برائته، آخر: هبه‌یه ویا داینك آنی تحلیل ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر جائز اولور.

اون ایکنجیسی : کفیل هبه‌یی ادعا ایدوب‌ده احدهما : آکا، آخرده ابرایه شهادت ایتسه‌لر جائز وَابرا ثابت اولور؛ «چونکه

طالبك دینی کفیله هبه‌سی، کفیلك اصیله رجوعنی ایجاب ایدوب لکن طالبك کفیلی ابراسی بونی ایجاب ایتمیه‌جکندن بو ایکی صورتك اقلی ابرادر؛ آنك ایچون ثابت اولان ابرادر.»

اون اوچنجیسی: احد هما: زیدك عمرودن عبدی اخذ ایلدیکنی اقراره، آخرده: او عبدی عمروك کندیسنه ایداع ایلدیکنی اقراره شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر. «مثلا: برکیمسه‌نك یدنده اولان برعبدی دیکر برکمسنه ادعا ایدوب‌ده مدعا علیهك انکارینه قارشی مدعی شو وجهله اقامهٔ برهان ایتسه قبول اولینیر. چونکه شاهدان، مدعی علیهك اخذی اقرارینه شهادتده متفقدرلر؛ یالکز اختلافلری بو اخذ بحسب الودیعه‌میدر؟ یوقسه اخذ مجردمیدر؟ بوراسنده‌در.»

اون دردنجیسی: احد هما: زیدك عبدی فلاندن غصب ایلدیکنه، آخرده: فلانك او عبدی زیده ایداع ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر، او عبد، مدعی ایچون حکم اولینیر.

اون بشنجیسی: احد هما: هندك زیددن وضع حمل ایلدیکنه، آخرده: آندن حامل قالدیغنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر. «ظاهر اولان، صورت مسئله، مثلا: زید، هندك طلاقنی حبله تعلیق ایتدیکی زمانده‌در؛ چونکه ولادته حبل لازم کلدیکی جهتله شاهدان حبلده اتفاق ایتمش اولیورلر.»

اون آلتنجیسی: احدهما: خانه مدعینك اولدیغنی مدعا علیهك اقرار ایلدیکنه، آخرده مدعینك او خانه‌ده ساکن اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

اون یدنجیسی: احدهما: خانه مدعینك اولدیغنی مدعا علیهك اقرار ایلدیکنه، آخرده مدعینك او خانه‌ده ساکن اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر. «بو تصویر مسئله بعض نسخه‌ده — اون آلتنجی، اون یدنجی — دیه مکرر اوله‌رق ذکر اولنمشدر.

دیکر بعض نسخه‌ده اون آلتنجی مسئله: احد هما: هندك زیددن ارکك، شاهد آخرده هندك زیددن قیز چوجق تولید ایلدیکنه شهادتلریله تصویر اولنمشدرکه هم مناسب هم بحرده ذکر اولنانه موافقدر؛ مع مافیه بوده اون بشنجی مسئله ایله تصویرده متحددر. مدعینك خانه‌ده ساکن اولدیغنه شهادت آنك خانه‌ده ثبوت یدینه شهادت دیمکدر، یدده اصل اولان ایسه مالکیتدر. بناءً علیه تصویرده شاهد آخرك شهادتی شهادت اولی‌یه موافق دوشدیکندن شهادتلری قبول اولندی، دوشون!»

اون سکزنجیسی: زید عبدینی مأذون ایلدیکنی انکار ایلسه‌ده احد هما: ثیابده، آخرده: طعامده زیدك اذن وردیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول ایدیلیر؛ «زیرا اذن برنوع ایله تخصص ایتمیه‌جکندن بر نوع حقنده‌کی اذن کافهٔ انواعه عام وشامل اولور.»

اون طقوزنجیسی: اقرار بالماله اولان شاهدلر، او اقرارك لغت عربیه وفارسیه ایله اولدیغنده اختلاف ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنور، فقط طلاقده قبول اولنماز. «اشباه صاحبی دیدی‌که اصح اولان ایکیسنده‌ده قبولدر.»

یکرمنجیسی: احدهما، زیدك عبدینه حرسین، آخرده آزادسین دیدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنور.

یکرمی برنجیسی: زید، زوجه‌سی «هنده سن فلانله قونوشیرسه‌ك طالق‌سین دیسه‌ده احدهما: هندك فلانله «غُدْوَةً»، اخرده «عَشِيَّةً» قونوشدیغنه شهادت ایتسه‌لر هند بوش دوشر «چونکه سوز تکرر ایده‌بیله‌جکندن هندك فلانله ایکی وقتده‌ده قونوشمش اولمسی ممکندر.»

یکرمی ایکنجیسی: زید، زوجه‌سی هنده «بن سنی تطلیق ایدرسه‌م عبدم حردر» دیسه‌ده احدهما: زیدك هندی «بوکون» آخرده: «دون» تطلیق ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر هم طلاق هم عتاق واقع اولور. «دون ایله مراد یوم شهادتدن اول اولان کوندر. یوقسه یوم تعلیقك ماقبلی اولان دون دکلدر؛ زیرا معلق علیه اولان —یعنی حریت عبدك تعلیق اولندیغی طلاق— طلاق مستقبلدر، قبل التعلیق کچمش اولان طلاق دکلدر.»

یکرمی اوچنجیسی: احدهما: زیدك، زوجه‌سی هندی (طلقات ثلاث ایله البتة) تطلیق ایلدیکنه، آخرده آنی (طلقتان ایله البتة) تطلیق ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر طلقتان ایله حکم اولنیرده زید رجعته مالك اولور. «چونکه طلقات ثلاث ایله طلاق باین واقع اولدیغندن شاهد اولك «البتة» سوزی لغو اولدیغی جهتله کویا آنی ذکر ایتمامش کبی اولوب آنده شاهد ثانی انفراد ایتمش اولیور.

بو حالده شاهدان آراسنده‌کی اختلاف عدده‌کی اختلافه منحصر

قالیور؛ طلقتانده ایسه آنلر متفق اولدقلری جهتله شاهد اول اوچنجی طلاقده انفراد ایلدیکندن اوده لغو اولمش اولیور. آنك ایچون شو تصویرده واقع اولان طلاق، طلاق رجعی‌در.»

یکرمی دردنجیسی: احدهما: زید آنی «لغت عربیه» ایله، آخرده «لغت فارسیه» ایله اعتاق ایلدی دیه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنیر. «بوراده شاهدانك صورت افاده‌لریله یکرمنجی مسئله‌ده‌کی صورت افاده‌لری آراسنده فرق بولنمغله تکرر یوقدر.»

یکرمی بشنجیسی: شاهدان مقدار مَهرده اختلاف ایتسه‌لر اقل ایله حکم اولنیر.

یکرمی آلتنجیسی: احدهما: زیدك تعیین ایلدیکی خانه‌ده فلانله خصومته عمروی توکیل ایلدیکنه، آخرده زیدك آنی او تعیین ایلدیکی خانه ایله دیکر بر ماده‌ده فلانله خصومته توکیل ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادت ایکیسنك اجتماع و اتفاق ایلمش اولدقلری خانه حقنده قبول اولنیر.

«یعنی فلان خانه‌ده خصومته دائر شاهدانك اتفاق ایتدکلری شیده قبول اولنیرده شاهد آخرك زیاده ایلدیکی خصومت حقنده قبول اولنماز. جامع الفصولین صاحبی دیدی‌که: زیرا وکالت تخصیص قبول ایلدیکی جهتله شاهدانك اتفاق ایتدکلری ماده‌ده وکالت ثابت اولوب احدهمانك تفرد ایلدیکنده ثابت اولماز. ایمدی بر کیمسه وکالت معینه ادعا ایدوب‌ده احدهما: آکا، آخرده وکالت عامه‌یه شهادت ایتسه‌لر وکالت معینه‌نك ثبوتی لازم کلیر.»

یکرمی یدنجیسی: احدهما: زیدك آنی حال صحتنده وقف ایلدیکنه، آخرده زیدك آنی حال مرضنده وقف ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر. «إِذْ شَهِدَا بِوَقْفٍ بَاتٍّ لِأَنَّ حُكْمَ الْمَرَضِ يَنْتَقِضُ فِيمَا لَا يَخْرُجُ مِنَ الثُّلُثِ وَبِهَذَا لَا تَمْتَنِعُ الشَّهَادَةُ ــ بحر، عن جامع الفصولین»

یکرمی سکزنجیسی: احدهما: زیدك عمروه «پنجشنبه کونی» آخرده «جمعه کونی» وصیت ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر جائز اولور.

یکرمی طقوزنجیسی: زید برمال ادعا ایدوبده احدهما: محال علیهك بومالی غریمندن حوالةً قبول ایلدیکنه، آخرده: زیدك غریمنه مدعا علیهك بومال ایله کفیل اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

«غریم»، بعضاً داینه بعضاً مدیونه اطلاق ایدیلیر. صورت مسئله بودر: زید، عمرودن برمال ادعا ایدر اولدیغی حالده اقامه ایلدیکی شاهداندن بریسی: عمروك محال علیه اولدیغنه، یعنی عمروك داینی عمروده اولان آله‌جغنی زیده حواله ایلدیکنه، آخرده: زیدك مدیوننه عمروك او مال ایله کفیل اولدیغنه شهادت ایدیورکه نتیجهٔ شهادت مال عمروك ذمتنده اولدیغنی اثبات ایلیور، شوقدرکه شاهدانك بریسی: مالك مدعا علیهه «من جهة الحواله» دیکری: «من جهة الکفاله» لازم کلدیکنه شهادت ایدیور.»

اوتوزنجیسی: احدهما: زیدك عمروه فلان شیٔ برماهه قدر صاتدیغنه، آخرده: مدت بیان ایتمیه‌رك بیعه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولینیر. «یعنی بیع ثابت اولور، مدت ثابت اولماز.»

اوتوز برنجیسی: احدهما: زیدك عمروه شرط خیار ایله بیع ایتدیکنه، آخرده بلا شرط بیعه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولینیر. «یعنی بیع ثابت اولور، شرط ثابت اولماز.»

اوتوز ایکنجیسی: احدهما: زیدك عمروی کوفه قاضیسی نزدنده شوخانه حقنده خصومته توکیل ایلدیکنه، آخرده: بصره قاضیسی نزدنده توکیل ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری جائز اولور. «وکالت بالخصومته شهادتلری جائز اولور دیمکدر.»

اوتوز اوچنجیسی: احدهما: زیدك عمروی قبضه وکیل ایلدیکنه، آخرده: زیدك عمروی «جَرِيّ» ایتدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولینیر.

«صحاح الف مقصوره بابنده «جَرِيّ» وکیل ورسولدر . . . دیه ذکر اولنمشدر. خصّاف «ادب القاضی» شرحنده قبول شهادت ــ زیرا جرایت وکالته مساوی اولدیغی کبی «جَرِيّ» ده وکیله مساویدر. دیمك‌که شاهدان، معناده متفق، لفظده مختلفدرلر. بوایسه مانع شهادت دکلدر ــ دیه تعلیل ایدلمشدر.»

اوتوز دردنجیسی: احدهما: زیدك عمروی قبضه توکیل ایلدیکنه، آخرده زیدك عمروی او شیئك قبضی اوزرینه تسلیط ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

اوتوز بشنجیسی: احدهما، زیدك عمروی فلان شیئك قبضنه توکیل ایتدیکنه، آخرده: زید حال حیاتنده اوشیئك قبضنی عمروه وصیت ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

«چونكه فقهانك تصریحلری وجهله بعد الموت وكالت، وصایت معناسنه اولدیغی كبی كذلك حیاتده‌ده وصایت، وكالت معناسنه اولدیغنه، بوراده ایسه وصایت حال حیاتده قبض ایله تقیید ایدلمسنه مبنی وصایت ایله حقیقتده مراد وكالتدر.»

اوتوز آلتنجیسی: احدهما: زیدك عمرووی طلب دینه، آخرده: تقاضیسنه توكیل ایلدیكنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

اوتوز یدنجیسی: احدهما: زیدك عمرووی فلان شیئك قبضنه، آخرده: طلبنه توكیل ایلدیكنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

اوتوز سكزنجیسی: احدهما: زید عمرووی فلان شیئك قبضنه توكیل ایلدیكنه، آخرده: زید آكا او شیئك اخذینی امر ایلدیكنه ویا اوشیئی آلمق ایچون آنی كوندردیكنه شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر.

اوتوز طقوزنجیسی: شاهدان: زیدك وقفی اقراری زماننده اختلاف ایتسه‌لر قبول اولینیر.

«جامع الفصولین صاحبی دیدی‌كه «شاهدان، زمان ویا مكانده یاخود احدهما: انشایه، آخر: اقراره شهادت ایدرك انشا واقرارده اختلاف ایتدكلری صورتده:

اكر بواختلاف، حقیقةً وحكماً بر فعلده یعنی جنایت وغصب كبی بر تصرف فعلیده، یاخود احضار شهود فعلنی تضمن ایدن نكاح كبی فعله ملحق برقولده ایسه قبول شهادته مانعدر.»

اكر اختلاف، بیع، طلاق، اقرار، ابرا، تحریر كبی قول

محضده یاخود قرض قولنه ملحق فعلده اولورسه مانع قبول دكلدر. واقعا قرض آنجق فعل تسلیم ایله تام اولیورسه‌ده بوفعل، مقرضك «بن سكا اقراض ایتدم» دیمسنه محمول اوله‌رق طلاقه تحریره بیعه مماثل اولمغله مانع قبول دكلدر، الی آخره.

بن دیرم‌كه اختلاف فعلینك مانع قبول اولوب اختلاف قولینك مانع اولمامسی، قولك تكرریله مدلولك وحدانیتنه خلل كلمه‌مسندن وفقط فعل بونك خلافنه اوله‌رق فعلك تكرریله مدلولی‌ده تخلف ایتمسندن ناشیدر.

صاحب جامعك اقراری مطلق ذكر ایدیشی، وقف ایله مقید اولمدیغنی افاده ایدیور.»

قرقنجیسی: زیدك وقفی اقرار ایلدیكی مكانده شاهدان اختلاف ایتسه‌لر قبول ایدیلیر.

قرق برنجیسی: زیدك حال صحتنده ویا مرضنده وقف ایلمش اولدیغنده شاهدان اختلاف ایتسه‌لر قبول اولینیر. «یكرمی برنجی مسئله‌نك مكرریدر.»

قرق ایكنجیسی: احدهما: بكرك فلان شیئی زیده وقف ایلدیكنه، آخرده: عمرووه وقف ایلدیكنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولنوب او شی فقرایه وقف ایدلمش اولور؛ «چونكه شاهدان، وقفده اتفاق ایدیورلر، وقف ایسه صدقه‌در.» — بحردن نقل اولنان مسائل بوراده نهایت بولدی.

بن دیرم‌که : «عنایت حق ایله مصنفك ذكر ایتدیكی مسائل اوزرینه بر طاقم مسائل زیاده ایتدم. «بو جمله شیخ صالحك كلامندندر، ما قبلی ایسه شرح محال علیهدن یعنی بحردندر» او مسائلدن بریسی : احدهما: زیدك فلان شیئ «پنجشنبه كونی» رهن ایتدیكنه، آخرده: «جمعه كونی» رهن ایتدیكنه شهادت ایدرك تاریخ ترهینده اختلاف ایتسه‌لر عند الامامین مسموع اولور. امام محمد بوكا مخالفدر.

«جامع الفصولین‌ده ذكر اولندی‌كه رهن، هبه، صدقه كبی فعل ایله تمام اولان عقده شهادتی، زمان و مكانجه اولان اختلاف ابطال ایدر. یالكز امام محمده كوره ابطال ایتمز، الی آخره. كوریورسین‌كه خلاف بوراده بالعكس نقل اولنمشدر. صكره جامع الفصولین صاحبی دیدی‌كه شاهدان، معاینهٔ قبضه شهادت ایدر اولدقلری حالده رهنه شهادت ایدوب‌ده رهنك زمان وَیا مكاننده اختلاف ایتسه‌لر شهادتلری قبول اولینیر. شرا، هبه، صدقه‌ده بویله‌در؛ زیرا قبض دفعاتله اوله بیلیر، الی آخره. بوندن آكلاشلدی‌كه اختلاف، مجرد عقده شهادتده‌در.»

دیكری : شاهدان، بر كیمسه‌نك برمالی اقرار ایلدیكنه شهادتده اتفاق ایدوب‌ده احدهما: «هپمز فلان یرده ایدك» دیه آخرده: «دیكر فلان یرده ایدك» دیه مكانده اختلاف ایتسه‌لر قبول اولینیر.

«بومسئله، اقراره اولان شهادتك مكانجه، مسئلهٔ تالیه اقراره اولان شهادتك زمانجه مختلف اولدیغی صوردن اولدیغندن اوتوز

طقوزنجی ایله قرقنجی مسئله‌لرك مكرریدر؛ زیرا آنلر اقرار بالوقف، بونلر اقرار بالمال حقنده ایسه‌لرده مرور ایتدیكی وجهله هر اقرار بویله‌در، دوشون!»

دیكری : شاهدان، بر كیمسه‌نك برمالی اقرارینه شهادتده متفق اولوب‌ده احدهما، اقرارك صباحلین اولدیغی، آخرده آقشاملین اولدیغی سویلسه‌لر قبول اولینیر.

دیكری : شاهدان، بر كیمسه‌نك زوجه‌سنی تطلیق ایلدیكنه، شهادت ایدوب‌ده احدهما: «او كیمسه منكوحه‌سی بنت فلانی تعیین ایلدی» دیسه، آخرده: «او كیمسه زوجه‌سنی تعیین ایتمدی. فقط بن بویله بیلیر و بویله شهادت ایدرم‌كه فلانك قیزندن ماعدا اولان زوجه‌سنی بو تطلیقدن اول «احد شاهدین طرفندن كندیسنده تعیین واقع اولان تطلیقدن اول دیمكدر.» او كیمسه تطلیق ایدوب خانه‌سندن چیقاردی» دیسه قبول اولینیر.

«او كیمسه‌نك بنت فلاندن بشقه نكاحنده كیمسه بولنمدیغی جهتله شاهد ثانینك بو سوزندن شمدی مطلقه اولان بنت فلان اولدیغی تعیین ایدیور.»

فخرالدین دیدی‌كه : شاهدان طلاقه شهادت ایدوب‌ده فقط احدهما خاتونی تعیین وَاسمیله ذكر ایتسه، شاهد آخرده مُطَلِّقِك تحت نكاحنده بولنان خاتونی تعیین ایتمسه، مُطَلِّقِك نكاحنده ایسه یالكز بر خاتون بولنسه شهادت صحیح اولور.

« دیکری : زید بر خانه‌نك ملکنی ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما « اوخانه آنکدر » ویا «ملکیدر » دیه آخرده « اوخانه آنك ملکی ایدی» دیه شهادت ایتسه‌لر قبول ایدیلیر. «بومسئله سکزنجی مسئله‌نك مکرریدر . »

« دیکری : زید ایکی بیك ویا بیك بشیوز غروش ادعا ایدر اولدیغی حالده احد هما بیك، آخرده بیك بشیوز غروش حقی اولدیغنه شهادت ایتسه‌لر مدعی ایچون بالاجماع بیك غروشله حکم اولنیر .

«بعض نسخه‌لرده «ایکی بیك» یرنده «بیك»دیه مسطوردر؛ فقط طوغریسی، ایکی بیك ده، بیك‌ده تصویر ایدیلن ادعادن اسقاط ایدیلوب‌ده مدعینك قولی بیك بشیوزه حصر ایدلمکدر .

صاحب کنز دیدی‌که : احدهما الفه، آخر الفینه شهادت ایتسه‌لر قبول اولنماز. اکر مدعی، الف وخمسمائه‌یی ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما بوکا، آخرده الفه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری الف اوزرینه قبول اولنیر.

صاحب بحر دیدی‌که : شو قبول، شاهدانك لفظاً ومعناً الفده اتفاق ایتملرینه وکرچه آنلردن بریسی «خمسمائه»یی «الف» اوزرینه عطف ایله انفراد ایدیورسه‌ده معطوف، معطوف علیهك غیری بولنمسنه مبنی هر ایکیسنك متفق اولدقلری بیکك ثابت اولمسندن ناشیدر؛ لکن برینك الفه، دیکرینك الفینه شهادتلری بونك

خلافنه‌در؛ زیرا الف لفظی الفین لفظنك غیری اولمسنه وشاهداندن هربری بریسنه شهادت ایلمش اولمسنه نظراً هیچ بری ثابت اولمیور. »

دیکری : احدهما فلانك شو کیسه‌ده بیك درهم حقی اولدیغنه، شاهد آخرده شخص مطلوب او بیك درهمك بشیوزنی شخص طالبه ادا ایلدیکنه شهادت ایدوب‌ده طالب‌ده بشیوزی استیفا ایلدیکنی انکار ایتسه شهادتلری بیك اوزرینه قبول اولنیر. «یعنی شاهد ثانی شخص مطلوبك طالبه بیك درهمك بشیوزنی ادا ایلدیکنی شهادتنده زیاده ایتسه بو زیاده‌یه کندیسیله برابر شاهد آخر شهادت ایتمدکجه بو زیاده قبول اولنماز. مدعینك بو زیاده‌یی انکار ایلمسی شاهد قضایی تکذیب دیمك دکلدر؛ چونکه آنی لهنه شهادت ایتدیکی شیده تکذیب ایتمیور، بلکه علیهنه شهادت ایتدیکی شیده تکذیب ایدیور.»

دیکری : برکیمسه دیکر کمسنه‌نك یدنده اولان جاریه‌یی ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما، او جاریه مدعینك اولدیغنه شهادت ایدوب‌ده ذی الیدك آنی مدعیدن غصب ایلدیکنی ذکر ایلمسه شهادتلری قبول اولنیر.

دیکری : شاهدان بقره‌نك سرقتنه شهادت ایتسه‌لرده لوننده اختلاف ایتسه‌لر عند الامام قبول اولنیر، عند الامامین قبول اولنماز.

« صدر الشریعه امامین قولنه ظهیر اولدی. فقط عند الامامده قبول مطلق دکل، مدعی بقره‌نك رنکنی ذکر ایتمدیکی زمانه مختصدر. »

دیکری : احد هما کفالته، آخرده حواله‌یه شهادت ایتسه‌لر،

کفالت اقل اولدیغی جهتله شهادتلری کفالت حقنده قبول اولنیر. «بو ایکی لفظ برلفظ منزله‌سنده عد اولنمشدر . کورلمزمی‌که اصیلك برائتی شرطیله اولان کفالت حواله، اصیلك عدم برائتی شرطیله اولان حواله کفالتدر . — جامع الفصولین

بن دیرم‌که : کفالتك اقل اولمسنك سببی، کفالت برذمتی دیکر ذمته مطالبه‌ده ضم اولدیغی جهتله دین کفیلك ذمتنده ثابت اولمامسنه مبنی‌در. لکن حواله‌ده، هم دین محال علیهك ذمتنده ثابت هم‌ده محال علیهی مطالبه ثابتدر. بناءً علیه حواله کفالته بکزه‌مز .

دیمك‌که شاهداندن بریسی کفالته، دیکری حواله‌یه شهادت ایتدکلرنده ثبوت مطالبه‌ده اتفاق، ثبوت دینده اختلاف ایتمش اولدقلرندن اقل اولان امر کفالت حقنده شهادتلری مقبولدر. «بومسئله یکرمی طقوزنجی مسئله‌نك مکرریدر . »

دیکری : احدهما، عمروك زیدی یالکز هندی تطلیقه، آخرده هند ایله دیکر فلانه‌یی تطلیقه توکیل ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر زید، شاهدانك اتفاق ایلدکلری خاتونك طلاقنه وکیل اولمش اولور. «بومسئله یکرمی آلتنجی مسئله‌نك مکرریدر؛ زیرا ذکر ایلدیکمز وجهله وکالت تخصیص قبول ایلدیکندن هر ایکی مسئله‌ده وکالت، شاهدانك اتفاق ایتدکلری ماده‌ده ثابت اولورده اختلاف ایلدکلری ماده‌ده ثابت اولماز . »

دیکری : شاهدان، بروکالته شهادت ایدوب‌ده احدهما، موکلك

وکیلی عزل ایلدیکنی زیاده ایلسه وکالت حقنده شهادت قبول اولنورده عزل حقنده قبول اولنماز.

« ایمدی بو مسئله، شاهدان بیك درهمه شهادت ایدوب‌ده احدهما شخص مطلوبك آندن بشیوزینی طالبه تأدیه ایلدیکنی زیاده ایلمش، طالبك‌ده آنی انکار ایتمش اولدیغی مسئله‌نك نظیریدر . »

دیکری : هند برمنزل ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما هند او منزلك مالکیدر ؛ زیرا زوجی او منزلی آکا دستیمان «دستیمان، زوجك جهاز ایچون زوجه‌سنه ویردیکی شیدر. » عوضنده ویردی دیه شهادت ایتسه، شاهد آخرده هند، اومنزلی تملك ایلدی؛ زیرا زوجی او منزل هندك ملکی اولدیغنی اقرار ایلدی دیه شهادت ایلسه‌لر شهادتلری قبول اولنیر؛ زیرا هربایع مشتریسی ایچون ملکی مقر اولدیغنه «زوج ایسه مانحن فیه‌مزده داری دستیمان مقابلنده هنده بیع ایتمش اولمسنه بناءً کویا شاهدان اومنزل هندك ملکی اولدیغنه شهادت ایتمش اولدیلر . »

بعضیلر دیدیلرکه : احدهما، زوجك اوارضی عوضاً ویردیکنه شهادت ایتمسیله عقده شهادت ایتمش اولمسنه، آخرده زوجك هند ایچون ملکی مقر اولدیغنه شهادت ایلمسنه نظراً مشهود به مختلف اولدیغندن شهادتلری مردوددر . اما احدهما، هندك زوجی او ارضی عوضاً ویردیکنه آخرده عوضاً ویردیکنی اقرار ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر — احدهمانك بیعه آخرك اقرار بالبیعه شهادتلری

صورتنده اولدیغی کبی — شاهدان امر واحدده متفق بولندقلری جهتله شهادتلری مقبولدر. شاهدانك متفق بولنملری هر بری قوله شهادت ایتدکلری ایچوندر؛ چونکه احد الشاهدینك «او ارضی عوضاً ویردی» دیمسی «آنی صاتدی» معناسنه‌در؛ شاهد آخرده بونی اقراره شهادت ایدیور؛ اقرار بالبیع ایسه هم انشاء بیعه همده عکسنه صالحدر.

جامع الفصولین صاحبی دیدی‌که: زید شرابی ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما آکا، آخرده آنی اقراره شهادت ایتسه‌لر قبول اولینیر؛ زیرا شرا لفظی اقرارده ابتدایه‌ده صالح اولدیغندن شاهدان امر واحدده اتفاق ایتمش اولدیلر.

صکره دیدی‌که: زید غصبی ادعا ایدر اولدیغی حالده احدهما آکا، آخرده آنی اقراره شهادت ایتسه‌لر قبول اولنماز. الی آخره؛ چونکه احدهما فعله، آخر قوله شهادت ایتمش اولدیلر دیمك ایستر.» کذا فی الدر المختار وحاشیته رد المحتار آخر الوقف

[٢٨] للمترجم — ایکی شاهد، بر شخصك زیدی یوم نحرده مکهٔ مکرمه‌ده قتل ایلدیکنه، آخر ایکی شاهدده او شخصك زیدی یوم نحرده کوفه‌ده قتل ایلدیکنه شهادت ایتسه‌لر شهادتلری بالاجماع رد اولینیر. بونك سببی ایسه قتل باب فعلدن اولوب بر فعل ایسه تکرر ایتمیه‌جکندن ایکی طرفك بریسی لا محاله کاذب اولمسی و ایکیسندن بریسنی ترجیحه مساعد بر حالك بولنمامسی‌در. فقط بر طرفك شهادتیله

اولجه حکم ایدلمش بولنیرسه ایکنجی طرفك شهادتی بالاجماع باطل اولور؛ زیرا حکم وقضانك کندیسنه اتصالیله شهادت اولی شهادت ثانیه‌یه کسب رجحان ایتدیکندن شهادت ثانیه ایله منتقض اولماز. — کذا فی مجمع الانهر من الاختلاف فی الشهادة

[٢٩] للمترجم — یوم نحر، عاشر ذی الحجه‌در. — کذا فی ترجمة القاموس

[٣٠] للمترجم — مؤلف مرحومك الطریقة الواضحه‌سنده بویله مسطوردر:

«لغة تهاتره کلنجه: صاحب مغرب دیدی‌که «شهادات تهاتر ایتدی» دیمك «تساقط ایتدی وباطل وبیهوده اولدی» دیمکدر. «قوم تهاتر ایتدی» دیمك «هر بری فرد آخردن باطل وبیهوده ادعاده بولندی» دیمکدر. تهاتر، کلامده سقط وخطا معناسنجه اولان هتردن مأخوذدر. شرعاً حجت اولمیان هر بینه‌ده تهاتردندر.»

فیروز آبادی دیدی‌که: «تهاترا» دیمك «احدهما آخردن باطل وبیهوده ادعا ایتدی» دیمکدر. تهاتر — تای اولانك فتحی، ثانیه‌نك کسری ایله — بر برینی تکذیب ایدن شهاداتدر.»

مصباح‌ده مذکور اولانده بوکا مماثلدر. فقهایه کوره، تهاتر تعارض وتضاد یاخود استحاله یاخود عدم مشروعیت کبی علل واسبابه مبنی یکدیکرینی ابطال ایدن بیناتدر...»

[٣١] للمترجم — نهرده مسطور اولدیغی اوزره احتیاطاً، ایکی

دليلك اقواسيله عمل ديمكدر. كذا فى رد المحتار فى الصحيفة الثامن والستين

[٣٢] للمترجم ــ عين، معين ومشخص اولان شيدر. مثلا: بر خانه، بر آت، بر صنداليه، ميدانده موجود بر بيغين بغداى، بر مقدار آقچه هپ اعياندندر. ــ كذا فى المجلة

[٣٣] للمترجم ــ مؤلف مرحومك الطريقة الواضحه‌سنده تواتر حقنده‌كى ايضاحات جمله ايچون وقوف واطلاعى درجهٔ وجوبده اولان مباحث نفيسه‌دن اولمغله بروجه آتى ترجمه اولندى:

تواتر، لغتده تتابع معناسنه‌در؛ يعنى امور متعدده‌نك بربرى آردنجه ظهوريدر. صاحب مغرب بويله ديدى: « وِترْ شَفْعِك خلافيدر؛ يعنى شفع چفت، وتر تك ديمكدر. «اَوْتَرَ» دينيلير كه «صلاة وترى قيلدى» ديمكدر. حديث شريفده «اِذا اِسْتَجْمَرْتَ فَاَوْتِرْ» ديه وارد اولمشدر. «هُمْ عَلىٰ وَتيرةٍ واحِدَةٍ» دينيلير كه بر طرز واسلوبده‌درلر ديمكدر. اصلى تتابع معناسنه اولان تواتردندر. «جاؤا تَتْرىٰ» قوللرى‌ده تواتردن مأخوذدر كه «بربرى آردنجه كلديلر» ديمكدر.

مصباح‌ده بويله مذكوردر: « آت سوريسى بربرى آردنجه كلديكى وقتده «تَواتَرَتِ الخَيْلُ» دينيلير. «جاؤا تترى» قوللرى‌ده آندن مأخوذدر كه بربرى آردنجه كلديلر ديمكدر. »

اصوليونه كوره تواتر اول خبردر كه آنى دائما عددى احصا

اولنماز وكذب اوزرينه تواطؤلرى توهم ايدلمز بر قوم روايت ايتمش اوله. رواتك هر عهد وعصرده‌كى صفتلرى بو حالده دوام ايتمك لازم اولديغى جهتله او خبرك آخرى اولى، اولى آخرى، اوسطى طرفينى كبى اولور.

محققين اصوليون، تواترى « بر جماعتك خبريدر كه او خبرك صادق اولديغى ينه بالذات كنديسى بيلديرر» ديه تعريف ايتديلر. ــ كذا فى شرح المنار لابن ملك

علامهٔ تفتازانى «تلويح»ك ركن ثانيسى ابتداسنده بويله دير: «مانك تواطؤلرى ممكن دكلدر. » قولى، يعنى كذب اوزرينه توافقلرى ممكن دكلدر ديمسى، مخبرلرك كذب اوزرينه تواطؤلرى عقلاً ممتنع اوله‌جق برحده بالغ اولملرى معناسنجه عند المحققين كثرتى تفسيريدر. بناءً عليه بر جمع غير محصور، بر غرض ومقصده مبنى كنديسنده كذب اوزرينه توافقلرى محتمل اولور بر شيئى اخبار ايتسه‌لر او خبر متواتر اولماز؛ فقط عدالتى وتباين اماكنى ذكر ايلمسى مخبرلرك كذب اوزرينه عدم تواطؤلرينى تأكيد ايچوندر؛ يوقسه بونلر تواترده شرط دكلدر.

حتى بر بلده نصاراسندن بر جمع غير محصور، ملكلرينك وفاتى خبر ويرمش اولسه‌لر بزم ايچون يقين حاصل اولور؛ لكن حضرت عيسى (عليه السلام)ك قتلى، وحضرت موسى (عليه السلام)ك تأييد

دینی کبی یهودیلرك ویردکلری خبرك متواتر اولدیغنی وهر عصرده اوخبرده شرائط تواترك موجود اولدیغنی تسلیم ایتمه‌یز .

متواتر، سمعی ویا غیر سمعی اوله‌رق بهمه حال حسه مستند اوللیدر؛ بناءً علیه براقلیم اهالیسی برمسئلهٔ عقلیه اوزرینه اتفاق ایتسه‌لر برهان قائم اولنجیه قدر بزم ایچون یقین حاصل اولماز. »

فقهایه کوره تواتر، اخبارلریله علم حاصل اولان بر جماعتك ویردیکی خبردر. . — کذا فی وجیزالامام السرخسی و وجیز الکردری ؛ یاخود کذب اوزرینه اتفاقلری متصور اولمیان بر جماعتك ویردیکی خبردر . علی افندی فتاواسنده شویله مسطوردر : « بوصورتده تواتر نه ایله حاصل اولور؟ الجواب — کذب اوزرینه اتفاقلری متصور اولمیان قومك اخبارلریله حاصل اولور.»

صحیحه کوره تواترك عدد معینی یوقدر ؛ لکن عقل مخبرلرك کذب اوزرینه اتفاقلرینی تجویز ایتمیه‌جك مرتبه‌ده جم غفیر اوللری شرطدر .

مجله‌ده شویله مسطوردر: «تواترده مخبرلرك عدد معینی یوقدر؛ آنجق عقل آنلرك کذب اوزره اتفاقلرینی تجویز ایتمیه‌جك مرتبه برجم غفیر اوللری لازمدر .»

تواتر علم یقین افاده ایدر ؛ آنك ایچون خلافنه بینه اقامه اولنماز؛ زیرا بینات ظنی اولدقلرندن آنلره شك داخل اولور. فقط تواتر، ایستر مُثبِت، ایستر نافی اولسون، ایستر اموالده ایستر

حدود و قصاصده اولسون، ایستر قبل الحکم ایستر بعدالحکم اولسون، آکا استناد ایدن ایستر مدعی ایستر مدعا علیه اولسون، بینات سائره‌نك خلافنه‌در وَنفی واثباتده حجتدر .

ذخیره‌ده شویله مسطوردر: « بوجمله‌دندرکه برکیمسه دیکر کمسنه اوزرینه « ربیع الاولده باباسنی عمداً قتل ایلدی » دیه، مدعا علیه‌ده « مدعینك باباسنی او تاریخدن صکره برحیات کوردیلر » دیه بینه اقامه ایتسه‌لر؛ یاخود برکیمسه دیکر کمسنه اوزرینه « باباسنه بیك درهم اقراض ایلدی » دیه، اول کمسنه‌ده « باباسی آندن اول وفات ایلدی» دیه بینه اقامه ایلسه‌لر؛ یاخود برخاتون «فلان کیمسه کندیسنی یوم نحرده رقه‌ده تطلیق ایلدی.» دیه ایکی کشی اقامه ایتسه او کیمسه‌ده «اوکونده حج ایتمش اولدیغنه» بینه اقامه ایلسه بونلرك کافه‌سنده بینه مدعینك بینه‌سی اولوب مدعا علیهك بینه‌سنه التفات اولنماز؛ مکرکه عامه کلوب مدعاعلیهك دیدیکنه شهادت ایده‌ده امر مکشوف اوله؛ اوحالده آنلرك شهادتلری [*] اخذ وقبول اولنور .

بزازیه‌ده شویله مسطوردر : « برکیمسه‌نك دیکر کمسنه‌دن فلان کون فلان بلده‌ده استقراض ایلدیکنه شاهدان شهادت ایدوب‌ده

[*] للمترجم — زیرا خبر متواتر علم قطعی ایجاب ایدر؛ بناءً علیه شهود، مدعا علیهك دیدیکنه تواتراً شهادت ایتسه‌لر خلافنه اولان بینه قبول اولنماز؛ زیرا بینه، کذبه محتمل اولوب شهودك کذبی ایسه خبر عامه ایله ظاهر اولمشدر . — کذا فی فتاوی علی افندی فی بحث التواتر من الشهادة عن المحیط البرهانی .

اوكيمسه‌ده اوكون اوراده اولمیوب بر بشقه یرده اولدیغنه اقامهٔ برهان ایتسه او برهان قبول اولنماز . بونك اصلی، نوادرده امام ثانیدن [*] روایةً ذكراولنان شوفقره‌در: شاهدان بركيمسه‌نك عليهنه وصف وتعيين ايتدكلری زمان ومكانده برقول ويا بر فعل ايله‌ـكه اوقول ويا فعل سببیله اوكيمسه‌نك اوزرينه اجاره، یا بیع، یا طلاق، یا عتاق، یا قتل، یا قصاص لازم كلیرـ شهادت ايتسه‌لرده مشهود عليه‌ده اوكون اوراده اولمدیغنه اقامهٔ برهان ايتسه او برهان قبول اولنماز . لكن صاحب محیط دیدی‌كه مشهود علیهك سویلدیكی خلق نزدنده متواتر اولورده آنك اوزمان ومكانده اولمدیغی جمله‌جه معلوم اولورسه آنك عليهنه دعوی مسموع اولمیوب فراغ ذمتیله حكم اولنور؛ زيرا بالضروره ثابت اولان شيئك تكذيبی لازم كلیر. ضروريات ايسه بزه كوره شك داخل اولميان شيلردندر.»

علی افندی فتاواسنده كتاب‌الشهاده‌نك تواتر بحثنده مبسوطدن نقلاً شویله مذكوردر: «كذلك مشهود عليه «بن اوكون فلان یرده غائب اولدیغمه بینه اتیان ایدرم» دیسه بینه‌سی قبول اولنماز. مكركه امر مشهور اتیان ایتمش اوله؛ اولوقت حدودده‌ده، قصاصده‌ده، اموالده‌ده بینه‌سی قبول اولنور؛ چونكه شهرت اثباتده اولدیغی

---

[*] للمترجم — مؤلف مرحوم «الطريقة الواضحه» نك تهاتر بحثنده ذخيره‌دن نقلاً «فمن جملة ذلك ماذكر ابن سماعة عن ابی يوسف رحمه الله تعالى» ديه ذكر ايلمشدر.

كبی نفیده‌ده حجت اولدیغندن حاكم او بینه ایله حكم ایدر. بینه امر مشهور اولدقده حاكم شهودی تكذیب ایلز . شهودده تهمت كذب تمكن ايلدكده آنلرك شهادتلريله حاكم ايچون حكم جائز اولمينجه آنلرك كذبنه واقف اولدقده جائز اوله‌میه‌جغی اولویتده قالیر .— من حدودالمبسوط »

ایمدی ذكر ايلدیكمز نقول ايله مستبان اولدی‌كه تواتر مدعيدن‌ده، مدعاعليهدن‌ده، نافيدن‌ده، مُثْبِتْدن‌ده قبول‌اولنور. بونده اموال وَ حدود وَقصاص دعوالری مساوی اولدیغی كبی علامهٔ شرنبلانی‌نك « ایضاحُ الخفیات لِتَعارُضِ بَیِّنَةِ النَفیْ والاثبات » نام اثرنده واقع فقرهٔ آتیه‌ده مسطوراولدیغی وجهله قبل‌الحكم ايله بعد الحكم اولمقدن‌ده اعمدر؛ فقرهٔ مذكوره شودر :

« اما حاكم حكم ايلدكدن صكره محكوم عليه جمع مستفيض اقامه ايلسه قبول اولنورمی؟ بوكا دائر صراحت كوره‌مدم؛ فقط اشباه و نظائر صاحبنك «عمادی‌نك ذكری وجهله برحادثه‌ده محكوم عليه اولانك نه دعواسی نه بينه‌سی استماع وقبول اولنماز . مكركه مدعيدن ملكی تلقی ايلديكنی و يا نتاجی ادعا ايليه، ياخود ابطال قضايه اقامهٔ برهان ايده . اوحالده بعدالحكم بونلردن بريله دفع صحيح اولوب حكم نقض اولنه‌جغی جهتله قبل الحكم دفع مسموع اولدیغی كبی بعدالحكم‌ده مسموع اولور. لكن شو ذكراولنان

شی[١] اوچ ماده ایله مقیددر » سوزندن قبول مستفاد اولیور. »

معلوم اوله‌که قطعیت افاده ایدن تواترك، سبق ایلدیکی وجهله گرچه مخبرلرنده عدد معین یوقدر؛ لکن مخبربهده کذب اوزرینه توافقلرندن امین اولنور بر جماعت اوللری شرطدر. بو جماعتدن بعضاً «عامه» ایله بعضاً «کل» ایله تعبیر ایدرلر، بعضاً آنی «صغیر وکبیر، عالم وجاهل هرکس بیلدیکی وقتده» دیه تصریح ایدرلر. بعضاً «خبرمستفیض اولدیغی وقتده» دیرلر، بعضاً «مبسوط» ك، «مکرکه امر مشهور اوله» عباره‌سنده اولدیغی وجهله «امرمشهور اولدیغی وقتده» دیرلر. بعضاً «کتاب الاملا» دن نقلاً «ذخیره»نك مرور ایدن عباره‌سنده [٢] اولدیغی کبی «امر مکشوف» دیرلر.

بو تعبیرات وتصریحاتله فقهانك مرادلری، او حادثه‌نك وقوع یافته اولدیغی بلده اهالیسندن طاعنك طعننه مجال قالماز مرتبه برچوغنك علمندن عبارت اولان تواتردر. یوقسه عصرمز خلقنك تواتر مثلا: «اون نفر کیمسه ایله‌ده حاصل اولور» دیه واقع اولان زعملری کبی دکلدر.

ایشته اهل عصرك بوزعملرینه مبنی درکه خصمیندن هر بری

[١] للمترجم — اشباه شارحی حموی مرحوم «کتاب القضاء والشهادات والدعاوی»نك شرحنده ماتنك یعنی ابن نجیم حضرتلرینك بو نقل اولنان کلامی حقنده ایضاحات کامله اعطا ایلمش اولمغله اورایه مراجعت اولنه.

[٢] للمترجم -- «الطریقة»نك «تهاتر» بحثنده امام محمدك رقه‌ده املا ایلدیکی کتابدن نقلاً ذخیره‌نك عباره‌سنده مرور ایلمشدر.

تواترك بوندن عبارت اولدیغی زعمنه دوشه‌رك، واقعه‌سنی اخبار ایدن اون نفر ایله خصمنی منع ایچون دعواسنده ویا دفعنده تواتره استناد ایدر اولدی.

بوندن دها غریبی، زمانه نوابندن بعضلرینك تواتر کندی رأیلرینه مفوض اولدیغی ادعاسیله بوزعمه موافقت کوسترملریدرکه آنلر فقهانك «تواترده عدد مُعَیَّنْ یوقدر.» قوللرینه استناد ایتدکلری وبوقولی عدداً قلته صرف ایلدکلری جهتله دمشق الشام کبی بر بلده‌ده کندیلرینه مثلا: بش کشی کتیرسه‌لر آنلر نزدنده کفایت ایدیور.

فقط بونلر مجله‌نك «بر جم غفیر اوللری لازمدر.» قولندن غفلت ایدیورلر. هیچ بربلدهٔ کبیره‌ده بش اون کشی‌یه جم غفیر دینیلیرمی! بونلر جم غفیرك برآلای خلقدن عبارت اولدیغنی آکلامیورلرمی؟

مصباح ده «وجاؤا الجماء الغفیر اوجماء الغفیر» دینیلیرکه «جملةً کلدیلر دیمکدر» دیه مسطوردر. طحطاوی‌نك «در» حاشیه‌سنده شویله ذکر اولنمشدر: «شارح ك نفی متواتر شهادتی مقبولدر دیمه‌سی، مدعا علیهك اومکان وزمانده اولمدیغی جمله‌نك علم ووقوفی اولمق صورتیله عند الناس متواتر بولنیرسه، او زمان ومکانده مثلا: شوقدر غروش اقراض ایلدیکنه دائر علیهنه فلان طرفندن اقامه ایدیلن دعوی مسموع اولمازده مدعا علیهك فراغ ذمتیله حکم

ایدیلیر دیمکدر. دعـوانك مسموع اولمامسی بالضروره ثابت اولان شیئی تکذیب لازم کلسون ایچوندر؛ چونکه ضروریات کندیسنه شك داخل اولمیان شیلردندر. فقط متواتر اولمیان نفی بینه‌سی برقاچ مسائلدن بشقه محالده اصلا قبول اولنماز. «مُجتَبِیَه» ده شویله مذکوردر:

لَوْ شَهِدا صاح علی انسانِ بانه استَقْرَضَ من فلانِ
کذا کذا یوم کذا فی القاهرة فَاَحْضَرَ الخصمُ شهوداً ذاکره
بانه قدکان ذاكَ الیوم فی دمیاط لم یُقْبَلْ وماذا یخفی
لکن صاحِبَ المحیط قدذَکَرْ وقال فی ذا اِنْ تَواتَرَ الْخَبَرْ
وَعَلِمَ الناسُ جمیعاً واشتهر وصار واضحاً جلیاً وظهر
عدمُ کونِ الخصمِ فی ذاكَ البلد فی ذلك الوقت ولم یُنْکِرْ احد
ذاكَ فلا تُسمع هٰذی الدعوی وقال بعضُهُمْ علیه الفتوی
لِاَنَّهُ یَلزَمُ فی ذی الصورة تَکذیبُنا الثابِتَ بالضرورة

انتهی

ایمدی فقهانك «بان علم الکل» قوللریله مُجتبی نك «وعلم الناس جمیعاً واشتهر ــ وصار واضحاً جلیاً وظهر» کلامنه باق! آرتق بوقدر نقول وارکن نصل اولورده بر بلدهٔ کبیره‌ده عدد قلیل ایله اکتفا ایدیلیر!!

صاحب بزازیه دیدی‌که: تواترده مخبرونك اخبارلریله علم حاصل اولور بر جماعت اولملری لازمدر.

بونی امام ثانی اللی کشی ایله، امام محمد خبرك هرجانبدن تواتر

ایلمسی ایله تقریر ایلدیلر. امام محمددن برروایته کوره رأی امامه مفوضدر.

خلف‌دن مرویدرکه تواترك حصولی ایچون بلخ شهرنده بش یوز کشی قلیلدر. امام بقالی‌دن مرویدرکه بیك کشی بخارا شهرنده قلیلدر.»

قهستانی‌ده شویله مسطوردر: «بخاراده درت بیك کشینك قلیل اولدیغی ابو خفص‌دن، بلخ ده بش یوز کشینك قلیل اولدیغی خلف‌دن مروی ایدوکی کرمانی ده محرردر».

امام سرخسی‌نك وجیزنده «تا که خبرلریله علم حاصل اولان برجماعت اخبار ایدنجیه‌دك... صکره دنیلدی‌که برمحله اهالیسنك شهادتی قبول اولنور. امام ابو یوسف حضرتلری ایسه بونی، قسامه عددنجه اللی کشی تقدیر ایلدی» دیه ذکر اولنمشدر.

مدعی ایله مدعاعلیهدن هربر تواتره استناد ایدوب‌ده مدعاسنه مطابق اخبار ایدن بر جماعت آتیان ایتسه بوکبی برحال ظهورنده حاکمه لازم اولان، تدقیق نظر ایلمکدر.

اکر ایکی جماعتك هیچ بریسنه جم غفیر اطلاق اولنمیه‌جغنه ذاهب اولورسه بوتقدیرجه جماعتینك حکمی بینهٔ عادیه حکمنده اولمغله اکر تعارض ایدرلرسه یوقاریده ذکری کچدیکی وجهله متهاتر اولورلر، اکر تعارض ایتمزلرسه استشهاد وتزکیه ایتدکدن صکره حکم ایلر.

اکر جماعتیندن یالکز بریسنك متواتر اولدیغنه ذاهب اولور

ایسه آنلرك خبرلرینی اخذ وقبول ایدر واو برجماعت ینه حكمنده
قالوب متواتر خلافنه ایسه ینه اقامه اولنه‌میه‌جغنه بناءً آنی
رد ایدر.

شاید جماعتیندن هر برینی بحسب الظاهر حد تواترده كوروب ده
تعیین حقیقتده دوچار اشكال اولسه او حالده او ایكی جماعت
حقنده غرض ومرضدن خالی بر تأمل صادق ایله تأمل ایتدكدن
صكره هانكیسنك خبری تلویح عباره‌سنده مرور ایدن شروط
تواتره موافق اولوب ده قلبی اكا مطمئن اولورسه آنكله حكم
ایدوب جماعت اخرایی رد ایدر؛ زیرا تواتر دلیل قطعیدر؛ حجت
ایسه تعارض ایتمز.

علامهٔ تفتازانی «تلویح»ك باب معارضه‌سنده شویله دیدی:
«ایكی حجت قطعیه آراسنده تعارض بولنماز؛ زیرا ایكی متنافینك
وقوعی ممتنعدر. ترجیح ده متصور دكلدر؛ زیرا ترجیح نقیضه محتمل
اولمق خصوصنده ایكی شی آراسنده‌كی تفاوت واختلافك فرعیدر.
بناءً علیه تعارض آنجق ایكی دلیل ظنی آراسنده اولور».

ایمدی مادامكه ایكی حجت قطعیه آراسنده نه تعارض نه ترجیح
متصور دكلدر، بو حالده ایكی جماعتك خبرلرندن بریسنك كاذب
اولماسی ضروریدر؛ زیرا بریسی كاذب اولماسه نقیضینك اجتماعی
كبی برامر باطل لازم كلیر. ایشته بونك ایچوندركه «حجج قطعیه

تعارض ایتمز» دیدیلر. ینه بو سببه مبنی دركه «ایكی نقیضك تواتری
محالدر» دیدیلر.

ینه علامهٔ تفتازانی «تلویح»ك تواتر بحثنده بویله دیدی:
«تواترك افاده ایلدیكی علم، علم ضروریدركه تركیب حجته افتقار ایتمز؛
حتی صبیان كبی تركیب حجته واقف اولمایانلرده بیله تواتره علم
حاصل اولور. بعض ضروریاتده اولدیغی كبی تركیب مقدماتك
جوازی آنك ضروری اولماسنه منافی دكلدر.

اكر دینیلرسه‌كه هر برفردك علی حده كذبی مادامكه جائز
ومحتملدر، مادامكه هر برینك جواز كذبیله فرد آخرك جواز كذبی
اجتماع ایتمسنده منافات اولمدیغی جهتله هر برینك جواز كذبی
دیكرلرك جواز كذبنی موجبدر ومادامكه مجموع احاددن بشقه
برشی دكلدر، بو حالده هر برفردك جواز كذبی مجموعك جواز
كذبی دیمكدر.

برده، ایكی نقیض تواتر ایلدكده ایكی نقیضی قطع وجزم ایتمك
لازم كلیر.

برده، بز اسكندرك وجودیله بر، ایكینك نصفی اولدیغنی نفسمزه
عرض ایلسه‌ك ایكنجیسنی بالضروره دها قوتلی بولورز؛ اكر بونلرك
ایكیسی‌ده ضروری اولایدی آرالرنده فرق اولمامق لازم كلیردی.

برده، ضروری اولان شی اتفاقی مستلزمدر. متواترده ایسه
ثمنیه وبراهمه طائفه‌لرینك مخالفتلری سببیله اتفاق موجود دكلدر.

بو ایرادات اربعه‌دن اجمالاً شویله جواب ویرلدی‌که: بونلر سوفسطائیه‌نك شبهاتی کبی امر ضروریده تشکیکدن عبارت اولدیغی جهتله جواب اعطاسنه لیاقت واستحقاقی یوقدر.

تفصیلاً دخی شویله جواب ویرلدی‌که: مجموعك حکمی بعض کره آحاده مخالف اولور؛ فاتح بلاد اولان عسکر کبی (که برنفرله حاصل اولمایان امرفتح، انفارك تشکیل ایلدیکی قوهٔ جندیه ایله حاصل اولور.)

(بو، برنجی شبهه‌یه جواب)

ایکی نقیضك تواتری عادةً محالدر.

(ایکنجی‌یه جواب)

ضروریات نقیضه محتمل اولمامقده یکدیکرینه مشارك بولنمقله برابر انواعی آره‌سنده الفت وعادت، کثرت ممارسه، قلبه خطور کبی احوالدن ناشی سرعت ووضوح جهتیله اختلاف بولنمسنده بر مانع یوقدر.

(اوچنجی‌یه جواب)

ضروری اولان‌شی مستلزم وفاق دکلدر؛ زیرا سوفسطائیه‌نك ایتدکلری کبی جائزکه آکا قارشی مکابره وعنادایدیله.»

(دردنجی‌یه جواب)

صاحب فصول البدائع، تواترك یقین افاده ایتمسی حقنده خصمك شبهه‌سنه جواب اوله‌رق شویله دیدی:

بشنجی شبهه، بر جماعت برشیئی دیکر جماعت اوشیئك نقیضنی خبر ویردکده تناقض لازم کلیر — الجواب، ایکی نقیضك تواتری محالدر».

«القسم الثالث فیما فیه الاستفتاء» دیه مصدر اولان مبحثده دخی صاحب فصول «احد نقیضینك تواتری آخرك تواترینی منع ایلدیکی کبی» دیدی.

ایشته بومشروحاتدن، تواترك نقیضیندن آنجق بریسنده حاصل اوله‌جغی مستبان اولدی.

خصمینك تواتره استنادی مسئله‌سنده افاضل نوابدن بر خیلی ذوات ایله قونشدم. اکثریسی بو بابده توقف ایتدی. بعضلری «تعارضا تساقطا» دیدی. — بو صکره کیلره دیدم که: بونی عن دلیل‌می یاخود عن نقل‌می سویلیورسکز؟ دیدی‌که: «فقهانك ایکی متعارض بینه ساقط اولور» قوللرندن تخرج ایدیبورم. دیدم‌که: «فقهانك بوسوزلری تعارضی جائز اولان حجت ظنیه‌ده‌در؛ یوقسه تعارضی محال اولان قطعیاتده دکلدر.» بونك اوزرینه شق شفه ایتمدی. کذا فی الطریقة الواضحة من بحث التواتر.

[٣٤] للمترجم — مؤلف مرحوم بوراده (محیط)ك عباره‌سنی، شهود ایستر قبضه شهادت ایتسون ایستر ایتمسون ترجمه‌سنك اصلی اولان «سواء شهد الشهود بالقبض اولا» دیه نقل ایلمش ایسه‌ده (الطریقة الواضحه) سنده شهود ایستر بیعه شهادت ایدوب‌ده قبضه

شهادت ایتمسون، ایستر بیع وقبضك ایکیسنه بردن شهادت ایلسون ترجمه‌سنك مقابلی اولان «سواء شهد الشهود بالبیع و لم یشهدوا بالقبض او شهدوا بالبیع والقبض جمیعاً» دیه نقل ایلمشدر.

[۳۵] للمترجم — حکم حاکمك مخاصمه‌یی قطع وحسم ایلسیدر. بو دخی ایکی قسمدر: قسم اول: حاکمك «حکم ایتدم، ادعا اولنان شیئ ویر» دیمك کبی سوزلر ایله محکوم بهی محکوم علیهه الزام ایتمسی یعنی لازم قیلمسیدر. ایشته بوکا «قضاء الزام» و «قضاء استحقاق» دینیلور. قسم ثانی: «حقك یوقدر، منازعه‌دن ممنوع سین». دیمك کبی سوزلرله حاکمك مدعی‌یی منازعه‌دن منع ایتمسیدر. بوکا دخی «قضاء ترك» دنیلور. کذا فی المجلة

تم

چورروم مفتیسی دیمکله معروف اولوب حالیا اباش قضاسی نائبی بولنان فضیلتلو احمد فیضی افندی طرفندن یازیلان تقریضدر

باسمه سبحانه و نسئله غفرانه

نحمدك یامن رشح الانسان بالعقل و بیان المنهاج ونصلی علی نبیه صاحب الشریعة والمعراج وعلی آله و اصحابه الذین هم نجوم الاقتداء کالسراج الوهاج وبعد فان الامام المحقق الحقانی والنحریر المدقق الربانی وحید دهره و فرید عصره عمدة العلماء الاعلام وقدوة اهل المعارف والافهام مرجع الخواص والعوام مفتیٔ دمشق الشام مولانا محمود افندی قدس سره الابدی قد الف رسالة مسماة بالتفاوض فی التناقض التی لم یکتحل عین الزمان بثانیها فی وجازة مبانیها وکثرة معانیها فلذا جاوزت فی الفضل جمیع المؤلفات فی هذا الباب لایغادر صغیرة ولا کبیرة الا احصاها وتبلغ فی تحقیق المقصود اقصاها الا ان مبانیها مع کونها عربیة وقعت فی مرتبة ایجاز البلغاء والغاز فصحاء الادباء لم یتیسر لکل احد کشف استار الانفهام عن مخدرات الفاظها وابراز براقع الاستفادة عن وجوه معانیها اذ لم یفتح عارف ابکار خرائدها ولا ازهار فرائدها فلم یبرزهن الی هذا الآن لم یطمثهن انس ولاجان فلله در مترجمها حیث صرف الهمة الی ترجمتها فزال بسببها من عباراتها العربیة صعابها وکشف عن وجوه معانیها نقابها وبین

معضلاتها وفصل مجملاتها بحيث يكون مقبول الطباع ومستحسن النواظر والاسماع مع استطرادات وافرة وفوائد متكاثرة با عذب عبارة تركية واسهلها واحسن اشارة لطيفة واجملها تنبئ عن اهلية مترجمها اللبيب وتشهد على ذكاء مرتبها الاديب قدا حكمت مسائلها بالتحرير فلم يسبقه احد بمثيل ونظير شكر الله مسعاه الكامل وعم بنفعها جميع المحافل فالملتمس من الاكابر والاولياء اعلاء قدر هذا المترجم باليد السمحاء. منا التشكر والتقريض ومن المولى الاجر والتعويض

كتبه احقر عباد الله الولى احمد فيضى بچورمى النائب بقضاء اياش حالا والمفتى بقضاء چورم سابقا المتشرف بمدرسية مدارس قسطنطنية حميت عن الآفات والبلية

السيد احمد فيضى

بايزيد درسعاملرندن انقرەوى فضيلتلو عبدالحليم افندى طرفندن يازيلان تقريضدر

وبالله التوفيق وبيده ازمة التحقيق لما تشرفت بمطالعة هذه الترجمة البهية العالية الشاملة للفوائد المهمة والمجلة الجليلة الكافلة للعوائد الجميلة الجمة فقلت هذه تبصرة لمن تبصر وتذكرة لمن تذكر مجموعة القواعد لمن نظر وصندوقة الفرائد لمن تفكر وتشكرت بالتعظيمات الفائقة وتثنيت بالاعتبارات اللائقة ولله درجامعها حيث ابرز واجاد فضله بهذا الأثر المترجم الذكى اللبيب المعتبر لا زالت مقيدة الى يوم التناد فعامل الله باللطف من ابدعها حيث اتى بغاية ماسعى وبرع كمال البراعة وفاق فوق الغاية وفاز بحقائق ونال بدقائق وجعل سعيه مشكوراً واناله مايتمناه موفوراً

نمقه الفقير الى ربّه الغنى السيد عبد الحليم انقرەوى
المدرس بجامع سلطان بايزيد ولى عليه رحمة
القوى حامداً ومصلّياً ومسلّما

تناقص فقهی کتابك خطا صواب جدولیدر

سطر	صحیفه	صواب	خطا
٨	٤	حمزادی	حمزای
٢٠	١٥	فی فتاواه	فی فتاوایه
١٧	١٨	طوتدیلر	طوتدیلر»
٢٠	٢٣	مدافعه	مدافه
٤	٢٧	امرك	مرك
٩	٤٩	اهل عربیه‌دن و سائره‌دن اسلاف کرامك	اسلاف و سائره‌دن عربیه‌دن اهل کرامك
١٥	٤٩	رد المحتار	رد المختار
١٧	٤٩	روایته	روایتهً
٢١	٤٩	شویله‌دیر	شویله‌در
١١	٥٠	قرینه	قرنیه
١٦	٥٠	مقرلهده	مقرلمك
١٦	٥٠	بواقراری	بواقر.ری
٨	٥١	شرح	(شرح)
١٣	٥١	بودر	بودر.»
٢٠	٥١	استحسان	استحسانك
٢١	٥١	اندر	المدر
٥	٥٢	فتاواسنده	(فتاوا)سنده
٥	٥٣	.الی آخره	الی، آخره
٢٠	٥٥	بنیه‌سیله	نبیه‌سیله
٣	٥٨	«زواهر الجواهرده	زواهر الجواهرده
٤	٥٨	شرح محال علیهده	«شرح محال علیهده
٥	٥٨	ویرمدیکی	ویره‌مدیکی
٨	٥٨	شاهدین	شاهدبن
١٦	٥٨	والثمن.)	والثمن.
٣	٦١	قول اولمسنه	قول، اولمسنه
٣	٦٤	زوجه‌سی هنده	زوجه‌سی» هنده

آراكل كتبخانه‌سی ــ باب عالی جاده‌سنده نومرو ٤٦

كليات اوزره صاتيلان بعض كتابلر

رسالهٔ بيع وشرا مندرجاتی: علم فقهك معاملات قسمنده بيع وشرانك حرام وحلالنی بربرندن كوزلجه فرق وتمييز، وخصوصات سائره‌ده دخی احتراز ايله صدق وصداقتی التزام طريقلرينی ارائه ايتديكندن هراخذ واعطا صاحبلرينه لزومی دركاردر. فيئاتی هربر ايچون ٣ غروشدر.

شرح كتاب الرهن درسعادت هيئت اتهاميه رئيسی فضيلتلو علی حيدر افندی حضرتلرينك اثری اولان «شرح مجله» متمماتندن «مجلهٔ احكام عدليه»نك بشنجی كتابك شرحيدر. بوكتاب، اقسام سائره‌يه نسبتله «كتاب البيوع»دن صكره الك مهمی عد اولنور. زيرا معاملات ناس، اقراض، استقراض خصوصلرنده اكثريا مرهونات اوزرينه جاری اولديغندن بو قسم باشقه‌لرندن زياده محتاج شرح و ايضاح ايدی. بناءً عليه يالكز وكلای دعوی وَ ارباب مصالحجه دكل، ارباب تجارت وآز چوق مرهوناته متعلق معاملاتده بولنان ذواته لازمدر. درسعادت ايچون ١٠، طشره ايچون ١٢غروشدر، مجلدينه آيريجه ٣ غروش آلنير.

شرح كتاب الامانت و شرح كتاب الهبه مجلهٔ احكام عدليه‌نك شامل اولديغی كتابلرندن بعضيلرينه دائر شرح يوقدی. بونلردن بريسی «كتاب الامانت» ديكری‌ده «كتاب الهبه»در. بونلر ايسه معاملات ناس ايچنده مهم برموقع طوتمقده در. شو نقصانك اكمالی ضمننده مكتب حقوق شاهانه شاكردانندن وترجمان حقيقت غزته‌سی محررلرندن اولوب اقتداری مسلم اولان احمد جودت افندی طرفندن كتب معتبرهٔ فقهيه‌دن بالتتبع متعلق اولدقلری مواد قانونيه‌يه تطبيقاً جمع وتلفيق، شرح وايضاح ايدلمشدر. ناس بيننده كل يوم آلينوب ويرلمكده اولان امانت، عاريت، وديعه وَهبه حقنده نيجه نيجه دعوالر ظهور ايتمكده اولمغله بونلرك احكام وشرائطنه تطبيق معامله ايدلمك وظهور ايدن دعوالر آكا كوره رؤيت اولنمق اوزره حكامدن افراد ناسه قدر شو اثرلرك درجهٔ لزوم واهميتلری مستغنئ تعريف وتوصيه‌در.

هربرينك فيئاتی استانبول ايچون ٦، طشره ايچون ٧ غروشدر.

تناقض فقهی : فيئاتی درسعادت ايچون ٥، طشره ايچون ٦، مزين جلدليسی